N°. 41. Donderdag 21 December 1905. 5de Jaargang.

# HET KOLONIAAL WEEKBLAD

## Orgaan der Vereeniging OOST EN WEST.

**Abonnementsprijs per jaar.**

Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling*. ƒ 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 2.50
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05

**Prijs der advertentiën.**

Per regel . . . . . . . ƒ 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
» » » 1000 » . - 0.08
» » » 3000 » . - 0.07

**Mededeelingen** of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan Mevrouw N VAN ZUYLEN-TROMP, **7a Heerengracht,** aan den Heer H. L. VORSTENBOS, **42 Witte de Withstraat,** beiden Den Haag of aan den Heer M. A. VAN HEEKEREN te **Zeist.**
Voor de **Administratie,** ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats,** wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **212 Riouwstraat.** voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***NIEUWE MOLSTRAAT 20,*** beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit TWEE Bladen.

**Inhoud van dit nummer:**



## Mr. J. W. VAN LANSBERGE. †

Met groot leedwezen ontvingen wij de droeve tijding, dat den 17en dezer te Mentonne is gestorven de oud Gouverneur-Generaal van Nederl. Oost-Indië, **Mr. Johan Willem van Lansberge,** eere-lid onzer vereen., eere-voorzitter onzer «*Commissie tot bevordering van Indische nijverheid, huisvlijt en kunst* en medestichter van «*Boeatan*».

De overledene, zoon van den Gouverneur van Suriname, werd in 1830 te Santa-Fé de Bogota in Columbia geboren. Na alle rangen der diplomatie te hebben doorloopen, werd hij benoemd tot buitengewoon gezant en gevolmachtigd Minister bij het Hof van België en in 1875 tot Landvoogd in Indië aangesteld, welk ambt hij tot 1881 bekleedde.

De groote dagbladen hebben reeds uitvoerig vermeld door welke belangrijke gebeurtenissen zijn bewind zich heeft gekenmerkt; wij willen thans herdenken het vele door dezen voor zijn leeftijd zoo bizonder krassen, voortvarenden man in de laatste jaren gedaan, in het belang onzer vereeniging en daarmee van zelf in dat onzer Indiën, wier bevolking hij steeds een warm hart is blijven toedragen, zooals hij door woord en daad heeft getoond.

Reeds van de oprichting af had hij zich bij onze vereeniging aangesloten en zich het meest aangetrokken gevoelende tot de taak, die bovengenoemde commissie zich ten doel stelde, aan haar streven werkzaam deelgenomen. Toen tot de oprichting der naamlooze vennootschap werd besloten werkte haar volijverige eere-voorzitter met hart en ziel mede bij de samenstelling zoowel van het werk-program als van de statuten, nam hij niet alleen op zich Hare Majesteiten de Koningin en de Koningin Moeder, Z. K. H. Prins Hendrik alsook de Minister van Koloniën voor de goede zaak te winnen, hetgeen hem volkomen is gelukt, maar wist hij ook, daarbij zelf het voorbeeld gevend, vele zijner vrienden en bekenden overtuigend aan te sporen om deel te nemen in het bijeen te brengen aanvangs-kapitaal, zoodat de totstandkoming grootendeels aan zijne medewerking te danken was.

Heeft wijlen de voorzitter van den Raad van Beheer van «Boeatan», Kolonel van Zuylen, hierop in zijn rede bij de opening onzer permanente tentoonstelling, Plaats 9 alhier, reeds den nadruk gelegd, wij gevoelen thans behoefte dit alles met groote erkentelijkheid bij de lezers van *Het Koloniaal Weekblad* in herinnering te brengen; ook hoe de heer van Lansberge sedert het bestaan van «Boeatan», vóór hij eenige maanden geleden werd aangetast door de krankte, die hem langzaam ten grave sleepte, steeds met groote belangstelling de maandelijksche vergaderingen van den Raad van Beheer dier Vennootschap bijwoonde, daar menigen goeden raad ten beste gaf en meermalen personen ook uit het buitenland in onze lokalen binnenleidde en opmerkzaam maakte op de vele bezienswaardige artikelen, uit Ned. Oost- en West-Indië afkomstig.

Hij was vol moed voor het welslagen van het streven, zooals hij ook in het werkprogram neerschreef met de woorden: «Indien alzoo met overleg wordt te werk gegaan, zonder zich te laten ontmoedigen door eventueele bezwaren, moeilijkheden of zelfs teleurstellingen, kan men zich overtuigd houden, dat men langzamerhand het doel, waarnaar gestreefd wordt: den bloei der Indische nijverheid, huisvlijt en en kunst, zal bereiken.»

Heeft de Regeering zijne verdiensten erkend, door hem het Grootkruis van den Ned. Leeuw te schenken, onze vereeniging voelde zich uit waardeering en dankbaarheid gedrongen, hem het eere-lidmaatschap aan te bieden.

«Oost en West» lijdt door het heengaan van mr. J. W. van Lansberge een zeer groot verlies. Moge zijn voorbeeld een aansporing wezen voor velen, die geroepen zijn om het streven der vereeniging te helpen bevorderen; daardoor zal ook zijne nagedachtenis op de beste wijze in eere worden gehouden.

## Mededeelingen.

Van de afdeeling „**Arnhem en omstreken**":

Op Vrijdag **22** Dec. ten **8** ure 's avonds zal door den heer **G. Nypels** in het **Logegebouw** een voordracht worden gehouden over:

Onze vroegere aanrakingen met Boni.

(toegelicht met een kaart).

## Het Inlandsch Onderwijs in de Tweede Kamer.

(*Aangeboden*).

In de zitting van 28 Nov. jl. heeft de heer van Kol het woord gevoerd over het inlandsch onderwijs en in zijne rede zich o.a. tweemaal op den ondergeteekende beroepen.

Ik zou daarmee gevleid moeten zijn, doch dat is geenszins het geval en de reden waarom, wenschte ik hieronder in het kort toe te lichten.

De heer v. K. noemt mij in één adem met den controleur van de Pauwert en Tulk, beide heftige tegenstanders van het inlandsch onderwijs zooals dat thans is ingericht, blijkens hunne artikelen in het Tijdschrift v. h. Binnenl. Bestuur n°. 2. van 1905 en het *Bat. Nieuwsblad* van 17 April 1905, terwijl ik wel degelijk ben, vóór vermeerdering van het aantal volksscholen der 2e klasse en vóór het behoud van het daar gegeven onderwijs, nl. wanneer de voorschriften en aanwijzingen van de autoriteiten worden opgevolgd en de onderwijzers niet uit onkunde of pedanterie daarvan afwijken. Terloops merk ik hier op, dat die pedanterie zich vooral vertoont bij de slechtste en domste onderwijzers

Natuurlijk is de inrichting van die scholen en het daar gegeven onderwijs niet volmaakt en in de regeling der details zal nog wel het een en ander te verbeteren zijn, maar het beginsel waarnaar het onderwijs op de gouvernementsscholen zich regelt nl., dat het niet alleen ten doel moet hebben het aanbrengen van kennis, maar ook en vooral de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der leerlingen en het aankweeken van maatschappelijke deugden mag m.i. niet worden prijsgegeven en als het inderdaad te doen is om den inlander te brengen tot een hooger peil van ontwikkeling en hem economisch sterker te maken, dan zal hem ontwikkelend onderwijs moeten worden gegeven, door ontwikkelde en goed voorbereide onderwijzers.

Het practische nut van lezen en schrijven onderschat ik niet en verbreiding van die kennis onder de inlandsche bevolking is zeker wenschelijk, maar men denke niet, dat men *door die kennis op zich zelf* het peil van de *volksontwikkeling* beduidend verhoogt. Dat zal alleen het geval zijn, wanneer die kennis op oordeelkundige wijze door bekwame onderwijzers wordt aangebracht en wanneer tegelijk met dat onderwijs, langs aanschouwelijken weg, de intellectueele vermogens der leerlingen tot ontwikkeling worden gebracht, zoodat zij logisch leeren denken en hun verstand gebruiken.

Ik mag hier niet verder uitweiden over de voordeelen van goed, lager onderwijs, ook voor den inlander, maar veroorloof mij hen, wien de zaak werkelijk interesseert, met bescheidenheid te wijzen op mijne artikelen in de Indische Gids van Juli 1900, van Juli 1904 en van September 1905.

Voor de ontwikkeling van de inlandsche bevolking valt m. i. van vermeerdering van het aantal desascholen, waarvan het onderwijzend personeel op te lagen trap van kennis en ontwikkeling staat om iets anders te kunnen doen dan hunne leerlingen schrijven en werktuigelijk lezen te leeren, al heel weinig te verwachten. Vooral op die inrichtingen is het onderwijs: «te mechanisch en te weinig ontwikkelend voor de Javaansche kinderen», (1) terwijl alles wat zweemt naar «vorming van karakter en zedelijkheid», (2) op die scholen ten eenenmale ontbreekt; het zijn eenvoudig pompscholen, waar elke leerling op zijn beurt een portie krijgt en waar van klassikaal ontwikkelend onderwijs geen sprake is.

De groote grief van de tegenstanders van het inlandsch onderwijs is, dat het te onpractisch is en niet beantwoordt aan de eischen, die het practische leven den inlander in de toekomst stellen zal. Men verwacht van de lagere school alles en nog wat, terwijl men toch kon weten, dat zij niet is ingericht om voor iets, vak of ambacht, klaar te maken, evenmin als de lagere school in Europa.

Dat wij inrichtingen van onderwijs noodig hebben waar de inlander voor het practische leven, voor een kostwinning, wordt voorbereid, is zeker, maar dat is de taak van vakscholen en niet van de lagere school en alle pogingen om deze zoodanig te vervormen, laat ik maar zeggen te verknoeien, dat zij de leerlingen voor het een of ander klaar maakt, moeten noodwendig ten gevolge hebben, dat noch het voorbereidend noch het vakonderwijs tot zijn recht komt.

Die twee zaken behooren gescheiden te blijven o. a. ook daarom, omdat b. v. het vakonderwijs voor een aanstaand landbouwer heel anders moet zijn dan voor een aanstaand ambachtsman en omdat de vorming van onderwijzend personeel voor zulke tweeslachtige scholen uiterst moeielijk en kostbaar zou zijn. *In elk geval behoort aan vakonderwijs, voorbereidend onderwijs vooraf te gaan,* omdat het eerste beter en spoediger resultaten zal hebben bij een jongen die heeft schoolgegaan, die al geestelijk ontbolsterd is, dan bij een leerling die nog in ongerepten staat van onwetendheid verkeert.

In de Indische Gids van September jl., blz 1334 en 1335 schreef ik o. a. het volgende:

«Het is jammer dat Tulk en anderen, die zoo heftig tegen de inlandsche school te velde trekken, zich steeds bepalen tot afbreken, maar nooit opbouwen. Wel krijgt men van hen een aantal vage termen en dikke woorden te hooren als: het onderwijs moet meer practisch, aanschouwelijk zijn, al die geleerdheid moet weg, wat heeft zoo'n eenvoudige desaman daaraan enz., maar wij wachten nog steeds op een schema van zoo'n ideale school, dat men kan goedkeuren en waarover men zich kan verheugen of waarvan men de onuitvoerbaarheid of ondeugdelijkheid kan aantoonen. Bespreking of critiek van los daarheen geworpen frases en machtspreuken, gaat natuurlijk niet aan». . . .

«Laat T. of een andere tegenstander van de inlandsche school eens een plan ontwerpen van een school zooals hij die zou wenschen, met korte omschrijving van leerstof, leerplan, hulpmiddelen, opleiding van onderwijzers, leertijd enz. Détails worden niet verlangd, die kunnen door de deskundigen worden uitgewerkt. Hij houde dan echter in het oog, dat niet alle Javanen en Maleiers landbouwers en ambachtslieden worden, dat de inlandsche maatschappij duizenden goed onderwezen menschen noodig heeft, voor wie lezen, schrijven en rekenen zeker het allerminste is wat men van hen mag eischen en dat er dus ook gelegenheid moet bestaan voor zulke inlanders om zich te ontwikkelen en te bekwamen.»

Scholen openen en met leerlingen vullen is gemakkelijk genoeg en ideale leerplannen opmaken kost ook geen moeite, maar leeken vergeten dikwijls, dat iedereen maar geen onderwijzer is, dat geschikte onderwijzers voor scholen met zulke uitgebreide, veelomvattende leerplannen als de hervormers veelal wenschen, niet of uiterst moeilijk te bekomen zijn en dat in elk geval de vorming van zulke onderwijzers veel tijd en geld zou kosten.

Als voorbeeld van zoo'n ideaal plan waarbij geen rekening is gehouden met de vraag, wie al dat onderwijs zullen geven, laten wij hieronder het door den Heer v. Kol in de Kamer ontwikkelde leerplan voor de inlandsche jeugd volgen:

«Men moet beginnen met op de meest primitieve wijze de eerste stappen te zetten op den weg der ontwikkeling, om later steeds verder te gaan en het intellectueele peil te verhoogen. Men zou de kinderen door aanschouwelijk onderwijs moeten ontwikkelen, hen rondleiden door de velden, leeren werken met de handen, wijzen op den loop der zon en der sterren, doen waarnemen den groei der planten, hen in kennis stellen met den invloed van het water en de mest op den landbouw, eene notie verschaffen van de hygiëne en het leven der dieren, alle bijgeloof tegengaan, in één woord men moet dien kleinen Javanen het leven en de werkelijkheid doen kennen. Op die wijze zal het onderwijs zich aanpassen aan de practische behoeften van de bevolking;; het zal spreken tot hetgeen leeft in de hoofden en in de harten der kinderen; zij zullen gretig luisteren en het blijvend in zich opnemen. Op deze wijze zal het onderwijs wel degelijk geestelijke ontwikkeling brengen, vorming geven aan het karakter, het gevoel van eigenwaarde opwekken en zelfstandigheid bevorderen, wat meer rechtsgevoel in hen doen ontstaan. Men moet het kind eenige kennis bijbrengen zijner sociale plichten, van de regeling van het bestuur, van het betalen van belastingen enz Op die wijze kan het onderwijs bevorderlijk zijn aan industrieele ontwikkeling.»

Is het vreemd, dat zich na de lezing van dat prachtprogram onmiddellijk de vraag opdringt: waar en hoe zullen de zeer ontwikkelde, hoogstaande onderwijzers worden gevormd, in staat om dat ideale onderwijs te geven, zoodanig, dat daarvan het effect wordt verkregen, dat de heer K. er van verwacht?

Behalve die kardinale kwestie, die alles beheerscht, rijzen nog tal van andere vragen betreffende methode, leergang, leertijd, hulpmiddelen bij het onderwijs enz. Of in dat plan ook plaats is voor onderwijs in lezen, schrijven en rekenen, blijkt niet en wij blijven dus in het onzekere of de Heer v. K. de kennis daarvan al, dan niet wenschelijk acht.

«Voor dat onderwijs zijn geen schoolgebouwen noodig, het kan worden gegeven in loodsen, de vrije natuur of in de schaduw van een boom», zegt de Heer v. K verder in zijne rede.

Loodsen waarin school gehouden moet worden dienen voldoende verlicht te zijn, een behoorlijke

(1) Met die woorden qualificeert de heer v. Kol in zijne rede het onderwijs op de inlandsche gouvernementsscholen.

(2) Volgens den heer v. K. wordt hieraan op de inl. gouvernementsscholen niet gedacht; op de desascholen dan wél?

## Een welbesteed leven.

IX.

Ten vervolge en in aansluiting op het voorgaande hoofdstuk is het wellicht niet van belang ontbloot aan eene brochure door den heer van Zuylen in Februari 1901 in het licht gegeven over het nog steeds actueele vraagstuk der landsverdediging het volgende te ontleenen:

„Had het Bestuur der Liberale Unie mijn advies gevolgd dan zou de phrase: „bij welks inrichting rekening worde „gehouden met de internationale verhoudingen, die in „redelijkheid kunnen worden voorzien" uit het programma van 1901 zijn weggevallen, want die verhoudingen zijn niet te voorzien; dit heeft de geschiedenis der laatste jaren immers duidelijk aangetoond. Gansch Europa heeft lijdelijk toegezien, dat de colossus „De Vereenigde Staten van Noord-Amerika", die volgens de leer van Monroe geen inmenging van Europa in Amerikaansche zaken duldt, het onmachtige Spanje den oorlog aandeed, het met eene invasie bedreigde en het van zijn koloniën beroofde. En thans? Terwijl overal *het volk* sympathie voelt voor de heldhaftige Boeren, die hun onafhankelijkheid verdedigen tegen het tienmaal machtiger Groot-Brittanje, laten vorsten, diplomaten en regeeringen van alle groote Staten toe, dat Transvaal en Oranje-Vrijstaat worden uitgemoord. De regeering der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, geheel en al de geschiedenis van eigen vrijmaking vergetende, ziet zelfs niet alleen toe, maar is blijkbaar de stille bondgenoot van het Angelsaksische Rijk in Europa; zeker uit dankbaarheid voor de bij den roof der Spaansche koloniën van Engeland ondervonden welwillendheid.

„En dan wil men, dat Nederland zich niet wapene voor een tegenstand tot het uiterste, maar alleen rekene op een verweer, dat voldoende is en lang genoeg kan duren, om *redelijkerwijze steun van buiten te kunnen verwachten*!

Waarlijk! wanneer men de te brengen offers overmatig vindt, als gansch het volk, zooals de grondwet dit voorschrijft, voldoende geoefend wordt, om naar de wapens te grijpen, wanneer onze onafhankelijkheid wordt bedreigd of onze neutraliteit geschonden, dan bespare men de millioenen, die men aan eene halve verdediging besteedt of zou willen besteden".

Schrijver kon het zich maar niet voorstellen, dat men zich, toen de behandeling der legerwetten van minister Eland voor den boeg stond, in woord en geschrift bij het mindere bleek te willen weêrleggen, waar het noodige buiten het bereik scheen te liggen in een zoo gewichtige aangelegenheid als de landsverdediging:

„Mij is het echter, al moge dit ook zonder vrucht zijn, eene behoefte, om te getuigen in dit voor mijn land zoo ernstig oogenblik. Als laatste voorzitter van den Anti-dienstvervangingsbond heb ik met mijn medebestuurderen alles gedaan, wat mogelijk was, om den persoonlijken dienstplicht ingevoerd te krijgen en op de meeting te Utrecht, die van dien socialen plicht van ieder staatsburger een leuze heeft gemaakt van het verkiezingsprogram van 1897, hadden de meesten met mij het vertrouwen, dat ons werk er toe zou leiden om ons voor de landsdefensie te geven, wat er voor noodig is".

Waarom hij dat zich neerleggen bij het mogelijk bereikbare verkeerd achtte?:

„Tegen die theorie en de praktijk daarvan heb ik ernstige bedenkingen, omdat, zooals hiervoor reeds ergens staat opgeteekend, ieder nieuw stelsel jaren noodig heeft vóór dat ten volle werkt en er gedurende die periode voor tegenstanders van „beter" alle reden is te zeggen: dat men op de einduitwerking wachten moet".

Zelf zulk een ontwerp te geven, daaraan waagde schrijver zich niet, want:

„Mijns inziens kan zulk een ontwerp eerst worden gemaakt na rijpe studie van veel gegevens, die ik niet bezit en dit te meer omdat, naar mijne opvatting, defensie te land en te water in elkander moeten grijpen en de plannen daartoe gelijktijdig en in gemeen overleg moeten worden ontworpen.

„Dit is de reden, waarom ik aan de kiesvereeniging „'s-Gravenhage" schreef, dat samensmelting der Ministeriën van Oorlog en Marine in één enkel Ministerie voor de Nationale Defensie mijn ideaal zou zijn, want hoewel ik er in de verste verte niet aan twijfel, dat ook onderling overleg thans heeft plaats gehad, geef ik toch de voorkeur aan de teugels van het voertuig in dezelfde hand.

„Gaat men van de stelling uit, dat Nederland er niet op uit moet zijn, om vertoon te maken als Zeemogendheid en in dit opzicht vergeten moet, wat vroegere eeuwen en toestanden ons in de wereldgeschiedenis als roem hebben achtergelaten en houden wij er alleen die zeemacht op na, die ons dienen kan tegenover eenen ons gebied in Europa aanvallenden vijand, met datgene er bijgevoegd, wat voor West-Indië strikt noodig is, dan komt het mij voor, dat er in die richting wel degelijk op de jaarlijksche

afwatering te hebben met het oog op de tropische regens en een solied dak, om herhaalde reparatiën wegens lekkage te v orkomen. Ik geloof dat de ondervinding heeft geleerd, dat op den langen duur de goedkoope schoolgebouwen van bamboe en atap duurder uitkomen, dan die met gemetselde afwateringsgoten, pannen dak, houten stijlen en planken omwanding. Loodsen als de Heer v. K. bedoelt, zijn alleen voor school bruikbaar als het mooi zonnig weer is, maar niet als het regent en waait, zooals het dat op Java in den Westmoesson doet, de luiken moeten worden gesloten en het in de school zoo donker is, dat lezen en schrijven een onmogelijkheid wordt. Toch zijn er geloof ik nu nog tal van die primitieve schoolgebouwen en over het algemeen kan men waarlijk niet zeggen, dat de inlandsche schoolgebouwen te weelderig zijn ingericht.

Wat het onderwijs in de vrije natuur en in de schaduw van een boom aangaat merk ik alleen op, dat elke tropische bui zoo'n gezellige bijeenkomst uiteen zou drijven, om vàn andere storende invloeden niet te spreken.

De Heer v. Deventer in de «Kamer» sprekende over de inlandsche school der 2e klasse, zeide o.a. het volgende:

«Ik wil dadelijk opmerken, dat aan die scholen 2e klasse allerminst een eenigszins gecompliceerd of uitgebreid onderwijs wordt gegeven. Neen, dat onderwijs is zoo eenvoudig mogelijk, het omvat niet anders dan het lezen en schrijven van de landstaal en de vier hoofdregelen van het rekenen. Met minder kan men het werkelijk niet doen, dunkt mij.»

Dat is volkomen juist; wat er op die scholen wordt onderwezen is een minimum. Nu is het waar dat het onderwijzend personeel op de scholen der 2e klasse, vooral het hulppersoneel, nog lang niet is wat het wezen moet en dat de resultaten van het onderwijs *dientengevolge* nog niet in alle opzichten bevredigend zijn, maar moeten wij ze daarom vervangen door een groot aantal desascholen waar het onderwijs veel slechter is, of moeten wij door verbetering van het personeel op de bestaande gouvernementsscholen, zonder uitbreiding van het normale leerplan, het peil van die scholen verhoogen en voor zoover onze middelen dat toelaten het aantal inlandsche gouvernementsscholen van beide klassen vermeerderen?

J. HABBEMA.

# Week-Overzicht.

De afdeelingen der Eerste Kamer hebben zich nu ook over de koloniale begrootingen uitgesproken.

Wat de indische begrooting aangaat, treffen we in het Voorloopig Verslag dier Kamer geen bepaald *nieuwe* gezichtspunten aan, maar toch wel een en ander dat de aandacht trekken moet.

Dat de heengegane *»pajong«* door een enkele in ons Hoogerhuis wordt betreurd en de *»hormat-circulaire«* afgekeurd, is vrij begrijpelijk, gegeven het behoudend karakter van dat lichaam, dat zich overigens zeer wel kon vereenigen met een voortgaan van dezen minister in de richting van zijn voorganger, die ongetwijfeld op nieuwe banen aanstuurde. — Niet te vlug! wordt echter minister Fock uit de Eerste Kamer toegeroepen.

Een lesje gaf het V. V. hun, die van hier uit de noodzakelijkheid en rechtmatigheid al of niet van een militaire expeditie meenen te kunnen beoordeelen. Naar veler meening werd dit uiterst moeilijk geacht, daar men, om dit te kunnen doen, met alle bijzonderheden bekend moet wezen, wat van hier uit onmogelijk het geval kan zijn. Men moest dus vertrouwen stellen in het beleid der regeering en in dat van de indische bestuurders, maar bovenal in de militaire en politieke bekwaamheid van den gouverneur-generaal, die bewezen heeft dat vertrouwen ten volle te verdienen.

Wie gedacht mocht hebben, dat het ontwerp-cultuurstelsel van den Biesen een begrijpelijken, vroegtijdigen dood zou gestorven zijn, zal door dit Verslag worden bekeerd. Het kind valt echter even weinig in den smaak als ten vorigen jare.

Wij zien in dit Verslag een nog al sterken drang tegen uitbreiding van het bedrijf der Staats-exploitatie, met het oog op de weinig gunstige resultaten van enkele der betrokken ondernemingen.

Zeer juist achten wij de meening van die »eenige leden«, die, hoezeer in de gegeven omstandigheden verhooging van belasting der inlanders niet wenschelijk achtend, het denkbeeld vooropstelden, dat het in beginsel niet is af te keuren, om in verband met toeneming van welvaart, den inlander te leeren iets af te zonderen voor belasting. Wij moeten en wij zullen, wanneer het denkbeeld hier meer en meer veld wint, dat wij de taak, die ons nog in Indië wacht, naar behooren kunnen en moeten volbrengen, aan Indië de nieuwe wegen wijzen en effenen, waarlangs het tot meerdere welvaart komen kan. Maar een deel dier taak is ook om aan Indië te leeren, uit eigen kracht op de aangewezen banen voort te gaan.

Met genoegen constateerden wij den aandrang tot den minister gericht om met de plannen, die tot de grootere financiëele zelfstandigheid van Indië moeten leiden, bekwamen spoed te maken, zij het ook, dat daarbij, naar het schijnt, vooral de wensch voorzat om van de garantie door Nederland van eventueel te sluiten (doch thans reeds noodige) leeningen af te komen.

De ingenomenheid met de voorgenomen bevordering van het inlandsch onderwijs en van de ontwikkeling der inlandsche industrie benevens de bijval aan het subsidieeren van inlandsche ziekenhuizen en hulpziekenhuizen, in dit Verslag betoond, doet aangenaam aan, doch was tevens ietwat bitter, waar in deze algemeen zoo nuttig erkende richting nog zoo weinig wordt gedaan.

***

De surinaamsche begrooting gaf in de afdeelingen der Eerste Kamer aanleiding om op de belangrijke toeneming der bijdrage van het moederland aan de kolonie te wijzen. Toch zal ook deze Kamer, voor zooverre uit het Voorloopig Verslag valt op te maken hare goedkeuring aan deze begrooting niet onthouden, die laat ons hopen de reeks der stijgende tekorten in de koloniale huishouding zal sluiten.

De bacove-cultuur-plannen vonden geen onverdeelde instemming in dit lichaam. Toch is het niet te verwachten, dat de goedkeuring dezer plannen uit zal blijven, en het is met het oog daarop, dat wij meenen te moeten aandringen op meerdere reclame in deze aangelegenheid. Pisangs of bananen vinden thans reeds hun weg op de nederlandsche markt, maar nog te zeer bij wijze van curiositeit. Veel zou ten deze ook de moederlandsche pers kunnen uitrichten, voor oogen houdend dat ook in dit opzicht het koloniaal belang is een moederlandsch belang — hoe eerder de welvaart aan Suriname zal zijn hergeven hoe eerder ook de van het moederland verlangde bijdragen tot redelijke proportiën zullen slinken, om eindelijk geheel onnoodig te blijken. 'n Pisang-reclame heeft dan nog dit voor, dat men propaganda maakt voor 'n gezond en smakelijk voedingsmiddel.

Ten aanzien van de beschouwingen over de Curaçaosche begrooting valt op te merken, dat de gespannen verhouding tusschen gouverneur en Kolonialen Raad niet nagelaten heeft de aandacht te trekken. Wellicht dat hierover bij de behandeling der begrooting nader licht wordt ontstoken.

In de Memorie van Antwoord van den minister van koloniën op het Voorloopig Verslag door de Tweede Kamer over het koloniale hoofdstuk der Staatsbegrooting uitgebracht, wordt medegedeeld dat het verslag der Commissie betreffende de regeling der bezetting van de West-Indische bezittingen niet kan worden openbaar gemaakt. De minister wijst evenwel op het feit, dat de plaatselijke politiemacht hoofdzakelijk uit die bezittingen wordt gerecruteerd, waaruit eenigermate valt op te maken, dat deze minister de ginds wel eens gevreesde intrekking der garnizoenen niet voor zijne rekening wenscht te nemen, dan wanneer hiertoe zwaar wegende argumenten zouden worden aangevoerd.

Goed en slecht wisselen elkander wederom af in de berichten, die uit Indië van het oorlogsveld tot ons kwamen.

Gaf het bericht betreffende de onderwerping van den kroonprins van Sidenreng en van een vijftal zoons en kleinzoons van den radja van Boni aanleiding tot de verwachting, dat langzamerhand een bevredigende toestand in Celebes zou geboren worden — en duidde de uitlevering van den moordenaar van een opzichter van de Atjeh-stoomtram door de bevolking op dezer medewerking, om aan den toestand van onrust in het gewest een einde te maken — de overvalling eener patrouille in het Peusangansche, waarbij onzerzijds een verlies van 12 dooden, 8 gewonden en 16 geweren viel te betreuren, doet wederom zien, dat in Atjeh nog verre van pays en vrêe heerscht.

**Uit de Pers.** Wijziging der grondhuur-ordonnantie in Nederlandsch-Indië, *Nieuwe Cour.* van 14 en 15 dezer. — Javanen en belasting. — Oembilinkolen en spoorwegexploitatie. — Dwars door Borneo. *Alg. Hdbl.* 13 en 14 dezer. — Belasting op Sum. Westkust. — De Nederlandsche zeemacht, *Vad.* van 13 dezer.

De *Nieuwe Cour.*, als uitgangspunt nemende, wat door *Mr. C. Th. van Deventer* den 24n Nov. jl. in de Tweede Kamer werd aangevoerd, om de wenschelijkheid te bepleiten van eenige wijzigingen in de grondhuur-ordonnantie voor Ned.-Indië, acht de, door dien afgevaardigde voorgestane beperking van den termijn van vooruitbetaling der huursom van, door de inlandsche grondbezitters in huur afgestane terreinen, volmaakt overbodig, wanneer huurder en verhuurder het met elkaar eens zijn, is ontduiking daarvan zoo gemakkelijk, dat het veel beter is zulke beperkingen niet te stellen.

Het blad komt ook op tegen de voorstelling als zou de drang van den fiscus in de laatste maanden van het jaar den grondbezitter nopen tot verhuur van een deel zijner gronden. De man heeft in dien tijd geld noodig voor de aanschaffing van zaad-padi, huur van buffels, betaling van helpers, aanrichting van offermaaltijden, enz. Werd nu de bestaande termijn van 15 maanden, waarbinnen thans voorschot voor grondhuur mag worden verstrekt, tot 3 maanden bekort, dan zou voor de grondbezitters dit uitkomen op het derven van de gelegenheid voor éénmaal, om voorschot te erlangen, waarin volgens den heer van Deventer zou moeten worden voorzien door het verstrekken van renteloze voorschotten door den Staat. Hiertegen waarschuwt de *Nieuwe*, die o. i. terecht in zulk een voorschot van staatswege, een nieuwe bron van schuldenmaken voor den inlandschen grondbezitter ziet weggelegd.

De *Nieuwe* komt verder op grond van de, door den heer *van Gennep* medegedeelde feiten, op tegen de voorstelling, dat de late teruggave der ingehuurde gronden oorzaak zou wezen van de rietbranden. Daarenboven is, schreef het blad, de bepaling, zooals de heer *van Deventer* die wenscht (betaling van een bijslag voor het aanhouden van gronden door den huurder) niet meer urgent; in de laatste jaren is in de contracten van vele, zoo niet van de meeste fabrieken, een zoodanige overeenkomst opgenomen. De fabrikanten deden dit vermoedelijk niet uit liefde voor de bevolking maar uit *eigenbelang* en dit is de grootste waarborg, dat hun voorbeeld spoedig navolging zal vinden. Staatstusschenkomst is hier dus niet noodig.

Zeer goed acht het 't door mr. *Van Deventer* voorgestaan denkbeeld, om de dessahoofden voor hun bemoeienissen met de inhuur van staatswege te betalen en daarvoor van de fabrikanten een belasting te heffen; het begrijpt niet, dat de door den directeur van Binnenlandsch Bestuur daartegen geopperde bezwaren niet gemakkelijk te overwinnen zouden zijn.

Ten aanzien van het denkbeeld den inlandschen verhuurder te doen deelen in de winst der suikerfabrieken, meent de *Nieuwe*, dat daartegenover billijkerwijze dan ook een deelen in het eventueel verlies zou moeten komen te staan. Hoe zou men dat willen regelen? vraagt zij.

Veel meer dan deze wijze om den inlander in de voordeelen van dezen tak van landbouw-industrie te doen deelen, lacht het blad het reeds te voren aangegeven denkbeeld toe, om de cultuur van het riet aan den inlandschen grondbezitter over te laten, en ten einde dat aan te moedigen, den fabrikant vrijstelling van belasting te verzekeren voor het product, afkomstig van inlandsch geteeld riet.

*Het Alg. Hbl.* gaf in haar nummer van den 13en dezer nog eens hare denkbeelden te kennen over Javanen en belasting, en lichtte ten overvloede haar standpunt toe inzake het Oembilin-vraagstuk in het nummer van den 14en dezer.

Hoogst interessant was het interview, dat de heer Messemaecker van de Graaff aan een medewerker van dit blad, betreffende de door hem, dwars door het eiland-Borneo gemaakten tocht, waarvan het verslag in het nummer van den 13en dezer van dit blad werd opgenomen.

In het *Vaderland* van den 13en dezer bepleit de heer *Lulofs*, controleur te Manindjau, de spoedige instelling van een der reeds elders jaren lang werkende hoofdelijke belastingstelsels.

De bevolking van S. Wk. zal achteruitgaan van een zuivere heffing van haar bezit, niet door een belasting, die voor een goed deel zal opgebracht worden door een nuttiger besteding van nu verslapen vrijen tijd.

Hoe langer de conversie van de zoo schromelijk onbillijke cultuurbelasting in directe geldelijke belastingen wordt uitgesteld, des te kleiner de kans de waardevolle koffiecultuur als volkscultuur te doen herleven.

Door een spoedig herstel ten slotte van het evenwicht tusschen uitgaven en inkomsten op de gewestelijke begrooting zal S. Wk. bevrijd worden van den druk van het deficit, dat al zoolang een rationeele ontwikkeling van dit rijkbedeelde land tegenhoudt — het is daarom dat ik boven een verschuiving van het tijdstip der belastinginginvoering nadeelig meende te mogen noemen voor schatkist èn volk.

De heer L. houdt vast aan een jaarlijksch tekort op de begrooting van Sum. Westkust van 5 millioen gulden en verwijst hierbij naar een onlangs ten gouvernementskantore te Padang ontvangen nota van de secretarie, waarin bedoeld tekort op bovenstaand bedrag wordt berekend.

Het *Vad.* houdt in een naschrift vast aan het, door den heer v. E. in dat blad bepleite plan eener landrenteregeling voor het betrekkelijk gewest.

In een artikel over de Zeemacht in het nummer van den 13en dezer van vorengenoemd blad vinden wij de volgende behartigingswaardige opmerkingen:

Het wordt werkelijk tijd, dat men eindelijk eens inziet, dat men aan de bij de Marine sterk in zwang zijnde »wind en weer dienende«-phrases, weinig heeft, en er geen geloof meer aan kan schenken en dat, stelt men er prijs op, om in staat te wezen, in tijden van gevaar het vaderland en de strategische punten in de koloniën van de zeezijde op afdoende wijze te beschermen, men moet beginnen, met klem eene verklaring te eischen, waartoe de Marine zal moeten dienen en wat haar werkkring in oorlogstijd zal wezen.

Het is volkomen juist, wat door zoo menigeen, ook buiten de marine, reeds is gezegd: de Kommandant der zeemacht in Nederl.-Indië behoort te zitten òf op de vloot, óf te Soerabaja, de plaats, die in vredestijd als rijkswerf, in oorlogstijd als operatiebasis voor de vloot en als strategisch punt de meeste waarde heeft.

# Oost-Indische Berichten.

Als antwoord op het ingezonden stuk van *»Een die belang stelt in het blijvend bezit van ons schoon Insulinde«* betreffende **Deli** in ons blad van 17 November jl., schrijft de **Sum. Post**:

»'t Jaar is te ver gevorderd om aan een verlate Aprilgrap te kunnen denken. En voor een »canard« zit er in het stukje te weinig geest; niemand zou het »è ben trovato« over de lippen krijgen. . . .

»We nemen dan maar aan dat de schrijver in puren ernst spreekt, met een werkelijk angstig kloppend hart en bezorgde rimpels op 't voorhoofd.

»We kunnen den belangsteller in het blijvend bezit van ons schoon Insulinde geruststellen. Zijn noodkreet is eigenlijk een soort anachronisme. Tijdens en kort na het Rhemrev-onderzoek — dat naar het algemeen gevoelen aanvankelijk op zeer onoordeelkundige wijze heeft plaats gehad — heeft zich onder de Chineesche koelies een geest van overmoedigheid geopenbaard, die zich bij verschillende gelegenheden in verzet heeft geuit — de »row«-periode na de Rhemrev-campagne. Maar dat ietwat roezemoezige overgangstijdperk hebben wij nu al lang weer achter den rug. Dat is al weer geschiedenis geworden.

»Ook heden ten dage komen er nog wel strubbelingen voor op de ondernemingen, maar wij gelooven niet dat die eenig verband houden met de koeliebescherming welke door de Arbeidsinspectie wordt uitgeoefend. Zoolang Chineezen Chineezen blijven en vooraleer alle planters in engelen zijn gemetamorfoseerd, zullen er nog wel botsingen voorkomen.

»Maar we maken ons tegenwoordig hier volstrekt niet ongerust. De belangstellende schrijver kan gelooven, dat de Chinees »pienter« genoeg is om de voordeelen der arbeidsinspectie te gaan begrijpen. Er is wel kaf onder 't koren, maar gelukkig niet in onrustwekkende verhouding.

De landingsdivisies te Singapore en Penang zouden dus, indien ze al waren ingescheept, het verstandigst doen weer »huis-toe« te gaan. Of, — misschien zou het Planterscomité wel de hoffelijkheid hebben om de heeren officieren een kijkje te gunnen op een paar ondernemingen. Ze zouden er allicht nog wat »opsteken«.

Het planterscomité heeft zich, volgens hetzelfde blad, dezer dagen per rekest tot de regeering gewend, met het verzoek de invoering der **nieuwe koelie-ordonnantie** zoo tijdig mogelijk te doen plaats hebben.

Hetzelfde blad breekt ook een lans voor de toename der **scholen voor koelie-kinderen** op verschillende ondernemingen op Sumatra's Oostkust. Waar in Januari j.l. niet meer dan twee beheerders van ondernemingen op 't idée waren gekomen, om aan de rondlanterfantende kinderen der inlandsche werklieden iets nuttigs te leeren, zijn er op 't oogenblik niet minder dan 23 van die scholen te vinden.

Het moet een lust zijn te zien, hoe vlijtig ze leeren, de kleine Javanen, Bojans, Bandjareezen en Klingen.

Daarbij zijn de kosten van oprichting zoo gering, dat niemand uit een finantieel oogpunt er bezwaar tegen kon hebben, te meer daar de planters er zelf ook profijt van hebben. Gehechtheid aan de onderneming en aanstaande goede mandoers of toekangs van allerlei aard zijn er 't gevolg van.

Het *Soer. Hbl.* deelt mede, dat de chef van 't algemeen proefstation te Salatiga, Dr. Zehnter, naar Bahia gaat. Tot zijn opvolger is benoemd prof. Zimmerman, vroeger op Java, thans in Duitsch Oost-Afrika.

Uit Buitenzorg kwam het bericht dat het verleenen van **buitenlandsche verloven** wegens langdurigen dienst aan ambtenaren van het B.B. voorshands niet verder zal worden beperkt.

Volgens *Kabar Perniagăan* zou 't bij de regeering een ernstig punt van overweging uitmaken, om voortaan de **officieren der Chineezen** niet meer te kiezen uit de bemiddelden van hooge afkomst, maar uit degenen, die bewezen hebben, practische menschen te zijn, begaafd met gezond verstand en behoorlijk onderwezen. Zij zou dezen dan de macht willen toekennen, en ook bezoldiging, van wedono's en assistent-wedono's, met den titel van kapitein en luitenant.

Batavia zou dan o.m. in eenige districten worden verdeeld, ieder met een kapitein en een luitenant. De majoorsrang zou worden opgeheven, kapiteins en luitenants zouden dan rechtstreeks ondergeschikt zijn aan het hoofd van plaatselijk bestuur. Blijkens de *Javabode* zijn deze plannen bij de regeering in overweging.

De arbeid, betreffende de studie van 't **landbouwcrediet** in de residentie Semarang, is thans gereed, met uitzondering van de afdeeling Grobogan. De controleur *van Huls* zal zich nu naar een ander gewest, begeven, om daar desgelijks te doen volgens het beproefde cheribonsche stelsel.

De basis van de regeling berust op het voorschot der regeering, ten bedrage van *f* 1.035.000, voor den aankoop van zaadpadi en klappertuinen, de oprichting van loemboengs en den aankoop van buffels, ten behoeve der afdeelingen Demak, Koedoes, Pati en Grobogan, na den rampspoed, in de jaren 1901/1902 geleden. Van het voorschot werd vrij spoedig $^1/_3$ gedeelte door de bevolking terugbetaald, en het overige is aangewend, om het loemboengstelsel in te voeren.

In de afd. Demak, schrijft de *Locomotief*, werden de **dessa-loemboengs** eerst eenvoudig voorraadschuren, w. i. ieder man zijn bossen padi had opgeschuurd, om die er in den west-mousson weêr uit te halen, geconverteerd in crediet-instellingen, volgens het cheribonsche stelsel. In dit stelsel wordt het beheer der loemboengs en het verleenen van crediet zooveel mogelijk overgelaten aan de desa zelve; het begrip van coöperatie (bij den inlander reeds aanwezig) wordt verder ontwikkeld en hij wordt geprikkeld tot méér arbeidsprestatie, om zijn verplichtingen jegens de loemboeng te kunnen nakomen.

Het voorbeeld van Demak werd door de andere afdeelingen van het gewest Semarang, Grobogan altijd uitgezonderd, gevolgd, zoodat wij thans in de desas onzer residentie 1500 desaloemboengs tellen, met een voorraad (bedrijfskapitaal) van 200000 pikols door de bevolking ingelegde padi. Daarbij zijn nog op te tellen 190000 pikols in Grobogan en ongeveer 70000 pikol door de bevolking van Demak, Koedoes en Pati, ter kwijting van het voorschot ingeleverd, zoodat de bevolking in dezen, thans aangebroken Westmousson, zal kunnen beschikken over een voorraad van 460000 pikols padi, alsdan, immers in den duren tijd, een waarde vertegenwoordigende van ongeveer f 1.200.000!

Zoo is ook hier uit het kwade het goede geboren en werpt het in 1901/1902 doorgestane leed zijn zegenrijke vruchten af voor het heden en voor de toekomst! Zooals straks gezegd, is de bevolking aan het gouvernement schuldig $^2/_3$ van f 1.035.000. ruim 6 ton. Aan de regeering is nu voorgesteld, voortaan de op het voorschot nog terug te betalen bedragen toe te vertrouwen aan de desaloemboengs en dan deze instellingen te belasten met het geldswaardig bedrag van het nog niet gerestitueerde gedeelte van het voorschot. Op dit voorstel is echter nog geene beslissing verkregen.

Het *Soer. Bbl.* ontving berichten uit *Djember*, melding makende van een ernstigen **misoogst der tabak**. De oogst der daar gebouwde Deli-tabak is geheel mislukt.

In 1903 werd door den heer *K. H. H. van Bennekom* te Padang een kleine kudde **Merino-wolschapen** uit Australië ingevoerd, welke kudde naar Paja-Koemboeh gezonden en aldaar onder de hoede van een vee-arts werd gesteld. Door de hitte op de hoofdplaats, waar zij gestationneerd werden, kwamen vele sterfgevallen onder hen voor, zoodat de kudde sterk afnam.

De controleur te Manindjau, *C. Lulofs*, nam een nieuwe proef met 't gevolg, dat de overblijvende dieren spoedig bijkwamen.

Een Merinoram werd later gestald bij een kudde inlandsche schapen en aan de kudde werd een inlandsche ooi toegevoegd.

De hier gewonnen Merino-lammeren vertoonen geen enkel teeken van degeneratie, noch wat lichaamsbouw, noch wat de wol betreft. Integendeel blijken zij, in vergelijking zelfs met de europeesche Merinoschapen, zeer voorspoedig tot flinke typen van het ras op te groeien.

Ook de bastaard lammeren, ontstaan uit de kruising van den Merino-ram met een inlandsche ooi, in de eerste generatie dus, vertoonen reeds een enorme verbetering en worden zeer door de bevolking bewonderd.

Eenige maanden na aankomst op Matoer werd een der Merino-schapen die nog redelijk wol had, geschoren, benevens één inlandsche ram en één inlandsch ooi.

De wol werd naar Engeland opgezonden en daar geëxperteerd. De uitslag was voor de inlandsche wol slecht en voor de korte Merinowol, (kort wegens het aanhoudend scheren in de warmte) middelmatig.

Eenige maanden later werd een tweede proefmonster Merinowol, nu van langeren stapel, op dezelfde wijze aan een deskundig onderzoek onderworpen, waarvan de uitslag zooveel gunstiger was, dat de firma Van Houten Steffan daarin aanleiding vond het aanbod te doen, om alle te produceeren Merinowol te nemen, voorloopig à f 25 per pikol.

Later geschoren volwassen Merino's bleken vachten van 2 kilogram tot 5 kilogram gewicht te bezitten, wat in vergelijking met de in Europa verkregen wolproducties, een zeer bevredigend resultaat mag worden geacht. De vacht van den belhamel toch bleek geen minder gewicht te bezitten dan die der beste Merino-variëteit in Europa, het Rambouillet-schaap.

Ook de hier geboren lammeren dragen, vooral de rammen, een zware vacht, die een zeer goed gewicht zal blijken te hebben. Van degeneratie der wol bij de hier geboren Merino's is mede geen spoor; hun wol bestaat uit dezelfde fijne, dicht opeen geplante en spiraalsgewijze gewonden vachtharen.

Bij voortzetting van de proef mag bij hier geteelde Merino's op een gemiddelde wolproductie gerekend worden van minstens 3 kilogram per schaap en per jaar, gevend bij den thans geboden prijs een jaarlijksche wolopbrengst



begrooting zal worden uitgewonnen."

Voor onze indische militaire lezers is hetgeen hierop volgt mogelijk niet zonder belang:

„De verdediging ter zee van Oost-Indië zou ik aan Oost-Indië willen overlaten, waardoor het groote voordeel wordt verkregen dat men dáár schepen kan hebben geheel naar het tropisch klimaat ingericht en voor een deel van het scheepsvolk inboorlingen kan gebruiken beter tegen het klimaat bestand en goedkooper te onderhouden.

»Mijn Indische vrienden zullen mij, hoop ik niet kwalijk nemen, dat ik op die manier, en niettegenstaande de bezuiniging, toch de uitgaven door Oost-Indië voor Oost-Indië eenigszins zou verhoogen, maar het denkbeeld past geheel in het stelsel van meerdere zelfstandigheid der koloniën. De Indische Regeering zou dan in haar defensieplan vrij kunnen beschikken over de vloot, zooals zij die daarvoor zou noodig hebben. Geheel nieuw is het denkbeeld eener geregelde en vastgestelde combinatie tusschen land- en zeemacht voor de verdediging van onzen Oost-Indischen archipel trouwens niet; men zal het terugvinden in een merkwaardig boek over de defensie van Oost-Indië uitgegeven tijdens ik jong luitenant was door den gepensionneerden kolonel der Oost-Indische genie de Vaynes van Brakell. Vermakelijk vond ik het daarom onlangs in de bladen te lezen, dat men eindelijk in Indië ook eens aan defensieplannen begon te denken nu de gewezen generaal Rooseboom, gouverneur-Generaal was geworden. Het zou een heel groot pakhuis moeten zijn, dat al de riemen papier en vaten inkt kon bevatten, die voor het schrijven van stukken over de verdediging van Oost-Indië tegen een Buitenlandschen vijand hebben gediend. En niet alleen werd er geschreven, maar men betreurt ginder nog de millioenen en millioenen, die door knappe generaals aan later nuttelooze vestingwerken en forten zijn besteed!

Toen ik in Indië was, waren wij op defensiegebied tot het besluit gekomen, dat het heil voornamelijk moest worden gezocht in een *uitmuntend* veldlegger en in een niet moeielijk gebruik van veldverschansing. Men herinnert zich wellicht nog de »requesten van de Honderd« er op aandringende, om het veldleger steeds in goeden staat te houden: wij militairen, die tot de »Honderd« behoorden, hadden de vaste overtuiging, dat dit de beste, zoo niet de éénige weg is, om onze Oost tegen de aanvallen van buiten lang en met succes te verdedigen."

Weder op het terrein der Nederlandsche landsdefensie terugkeerend, legde schrijver zijn wensch in het volgende neer:

»Men diene een voorstel in tot zoodanige organisatie »van de land- en zeemacht, dat de onafhankelijkheid van »den staat zoo afdoende zij verzekerd, *als onze uiterste »krachtsinspanning dit zal toelaten.«* Het volk kan dan daarna beslissen of het voor het behoud zijner onafhankelijkheid over heeft, wat er voor gevorderd wordt."

Hem stond hierbij het volksleger met korten oefeningstijd en algemeenen dienstplicht voor oogen, waarbij, met het oog op het Zwitsersch voorbeeld, hem de volgende opmerkingen uit de pen vloeiden:

„Ook wij kunnen immers zorg dragen voor vóór-onderricht en mij zou het onmogelijk zijn te veronderstellen, dat ons volk, wanneer het op die wijze tot de verdediging van den vaderlandschen bodem werd opgeroepen, niet zou beseffen, dat het een zaak van eer is, om de militaire plichten, die het vaderland eischt, naar behooren te vervullen.

»Lauwen zijn er overal, die waren er in Transvaal en in den Oranje-Vrijstaat en die zijn er zeker ook in Zwitserland; maar als wij op de groote meerderheid der natie niet kunnen rekenen, wat plichtsbetrachting betreft bij de verdediging van het vaderland, laat ons dan gerust alle defensieplannen op zij zetten."

(*Wordt vervolgd.*)

van f 1.20 per dier (voor de wol van vier laatstelijk te Matoer geschoren Merino's werd f 5,40 gemaakt, dus gemiddeld f 1,35).

In verband nu met de hier besproken proefnemingen heeft de heer Lulofs voorgesteld: middels een renteloos voorschot groot f 2500, met gebruikmaking van de door de firma van Houten Steffan & Co. aangeboden kostelooze hulp en met medewerking van nederlandsche consulaire ambtenaren of van de nederlandsche Kamer van Koophandel in Australië, vandaar, tot voortzetting van de proef met wolschapen in de Bovenlanden, een kudde Merino's groot ± 60 stuks (55 ooien en 5 rammen) te betrekken, vergezeld van eenige herdershonden, zoo die in Australië gebruikt worden.

Hoewel de hier in het klein en slechts gedurende anderhalf jaar genomen proef nog geen zekerheid van slagen voor de toekomst geeft, koestert de heer Lulofs de verwachting dat een voortgezette proef met volledig succes zal worden bekroond.

Wordt die verwachting verwezenlijkt, dan opent zich hier de gelegenheid tot de ontwikkeling van een nieuwen tak van veeteelt en industrie, waarvan men het belang niet mag onderschatten. Daarin toch zal hoofdzakelijk de inlander een nieuw middel van bestaan vinden, waardoor hij weder minder afhankelijk zal zijn van den landbouw.

**Een nieuwe tak van industrie** die ook den Inlander ten goede zal komen, staat te Buitenzorg te worden opgericht, zoo lezen wij in de *Opr. Buitenzorger*.

De firma — Naaml. Venn. de Voorzorg — gaat, naar het blad vernam, van het plan zwanger om aldaar op te richten een fabriek tot het bereiden van etherische oliën, voornamelijk sereh-olie.

De fabriek zal worden opgericht te Tanah Sereal bij de witte paal en wordt gedreven door stoomvermogen.

Ieder Inlander — daartoe genegen — die een stukje bouwgrond bezit, kan overgaan tot het verbouwen van sereh; hun oogst kunnen ze alsdan aan de fabriek ten allen tijde inleveren. De oogst wordt ingenomen: zoogenaamd nat, even als dit bij de thee-etablissementen in de Preanger plaats heeft, en per picol betaald.

Het laatste draadbericht uit **Atjeh** meldt weer voor de zooveelste maal helaas, dat een overvalling heeft plaats gehad van de dekking van een transport, die in een hinderlaag is gevallen en waarbij zijn gesneuveld 1 sergeant-commandant, 1 korporaal en 10 fuseliers, zwaar gewond + en licht gewond 4 fuseliers, allen Inlanders. Zestig geweren gingen verloren, terwijl de vijand 6 dooden achterliet. Dit had plaats bij Teupin-Mana en Peusangan.

In 't begin van 1906 zullen 2 veldbataljons op Java naar Atjeh worden teruggezonden en deze troepen worden vervangen door twee veel kleinere eenheden **marechaussées**. Ook op Java zullen twee bataljons door marechaussées worden vervangen.

De resident van **Menado** zond 20 Nov. j.l. twee telegrammen van den volgenden inhoud:

1°. De Paloecolonne heeft bij haar opmarsch naar Dobo verzet ondervonden. Ondanks herhaalde sommatie bleef de houding der bevolking uitdagend; bij een daarop gevolgd vuurgevecht werden een man gedood en twee gewond. Wij hadden geen verlies; de bende ging uiteen.

Een troep van achtenveertig pradjoerits bivakkeerde te Kaloekoeboela. Den 9n dezer ging een colonne naar Dolo; de bevolking van den rechter Paloeoever was goedgezind, die van den linkeroever was in verzet. De radja van Dolo is gevlucht.

2°. Instructeur Hagen vertrok 9 Nov. met achtentwintig pradjoerits per *Raaf* naar Sodjol tot steun van den radja van Banawa. Bij de landing werd het troepje ontvangen met geweervuur, waardoor een pradjoerit zwaar gewond werd; hij overleed later.

De resident vertrok naar Sodjol en trof Hagen met zijn pradjoerits aan op tien paal van Sodjol, negen pradjoerits waren ziek. Het detachement was te zwak voor verdere actie en is daarom weder medegenomen naar Donggala.

## Surinaamsche Schetsen.

(*Aangeboden*).

II.

Hoe verrassend de aanblik ook is van het uiterlijk der stad Paramaribo bij het binnenvaren in deze zoo verafgelegen tropische kolonie, een wandeling door de straten ontgoochelt den reiziger spoedig. De stad draagt slechts eenigermate het karakter eener tropische stad. De enkele wuivende palmen en de gloeiende hitte door het helle witte zand der ongeplaveide straten weerkaatst, doen u er aan herinneren. Voetpaden, behoorlijke straten en betere straatverlichting (sinds 1886 eerst bestaat petroleumverlichting) behooren nog tot de vrome wenschen. De meest alle van hout gebouwde huizen liggen vlak naast elkaar, slechts door een poort, als ingang tot het erf, gescheiden. Tuinen voor of achter ontbreken, alleen herinnert het groote aantal kleine woningen op het erf nog aan den ouden slaventijd, al is deze reeds 40 jaar geleden.

Een huis is hier geen woonplaats voor één familie, maar voor een kolonie, want soms zijn meer dan een dozijn huisjes en kamers op 't erf alle onderverhuurd, waardoor de eigenaar dan wel is gebaat, doch een toestand wordt geschapen, welke bepaald treurig is te noemen en welke een gevaar voor de volksgezondheid oplevert, daar sanitaire maatregelen vrijwel onbekend zijn. Op vele der erven huist dan ook de gevreesde ziekte, de melaatschheid.

Meestal oorspronkelijk grijs of wit, verkeeren vele huizen in een erbarmelijken toestand en doen ze denken aan vervallen grootheden der 18e eeuw. Hier en daar ontwaart uw oog een oude steenen stoep of een steenen poort of muur uit den tijd, toen de steenen nog als ballast van zeilschepen in de kolonie kwamen. Slechts 12 steenen huizen is de stad rijk.

Vierkant, recht, veelal zonder de luchtige galerij of veranda, welke zoo onontbeerlijk is in de tropen, maken deze huizen een pover figuur. Hier en daar zijn in den loop der tijden balkons aangebouwd, welke de bewoners een beetje frissche lucht moeten verschaffen, als het in de vertrekken al te benauwd is.

Achter de groene luiken hebben de huizen hun jalouzieën, »Roomsche« jalouziën geheeten, daar ze het eerst door de Katholieke missie werden ingevoerd. Deze zijn zeer praktisch. Uit beweeglijke, over elkaar slaande treden bestaande, laten deze jalouzieën eene flinke windspeling, door, daar men ze, omdat ze dikwijls in vieren verdeeld zijn, naar willekeur kan regelen. Hier zit de bewoner dan gaarne achter, zelf niet gezien, maar loerende en zijn nieuwsgierigheid botvierende.

Eigenaardig is het ook, dat men zoo angstvallig dicht om en bij het Gouvernementsplein wil wonen. Wel is hierin de laatste jaren eenige verbetering te bespeuren, maar het gevolg dezer voorliefde is geweest, dat de mooie buitenwijken, als de in het groen verscholen *Combé* met een fraai uitzicht op de rivier, en het einde der *Gravenstraat*, door onaanzienlijke woningen zijn ingenomen en zich daar veelal nu de Britsch-Indische koelies en de arme neger- en mulattenbevolking thans gevestigd hebben. Enkele straten maken een goeden indruk. Een *Heerenstraat* met haar oude, zware mahonieboomen, welke een koel bladerendak boven de straat welven, een *Jodenbreestraat* en *Maagdenstraat* met haar statige palmen, een *Tamarindelaan* langs 't Gouvernementsplein, maar overigens zijn zij zonnig, slecht onderhouden en gebrekkig van rioleering voorzien. Bij de ontzettend zware regenbuien die soms vallen en haast op wolkbreuken gelijken, staan niet zelden vele straten geheel onder water en worden andere in modderpoelen herschapen. In 200 regendagen is de regenval pl.m. 2300 mM. In den drogen tijd is de stof een ware plaaggeest, die veel keelziekte en oogontsteking veroorzaakt. De miniatuur sproeiinrichting is al zeer gebrekkig.

Op de over het algemeen weinig indruk makende gebouwen, maakt de woning van den Gouverneur een gunstige uitzondering. Zij heeft een fraai uitzicht over het groote Gouvernementsplein, dat eigenlijk een groote grasvlakte is, en tevens op de rivier. Ook het gebouw van Administratie van Financiën, uit steen opgetrokken en in 1836 voor stadhuis gebouwd, maakt met zijn massieve, groote kolommen en toren een goed figuur.

De stad is voorts een buitensocieteit rijk, welke luchtig op het plein is gebouwd, en eenige fraaie kerken, van welke de R.K. in architectuur uitmunt.

Het militair hospitaal in 1758—60 gebouwd, (dat ook voor de geheele burgerij dienst doet, daar er geen ander is), het gebouw der Koloniale Staten, de Gouvernements-Secretarie en andere landskantoren, alle gescheiden en in afzonderlijke huizen, munten niet bepaald door netheid en flinkheid uit, maar bewijzen terdege: dat we in een arme kolonie wonen, die van 't moederland afhangt

## ADVERTENTIEN.

Vereeniging OOST en WEST
***Afdeeling 's-Gravenhage.***
Aan het **Bureau Laan van Meerdervoort 195,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken.
Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Commissie den heer G. C. A. DE WITT, *Reinkenstraat n°. 16.*

Een dame voor het geven van les in de Maleische en Javaansche Taal.

Een Dame voor Juffrouw van Gezelschap of lectrice.

Vier jonge Dames die als Gouvernante naar Indië willen.

Een geg. Ind. militair voor oppasser, geldophalen enz.

Een Heer en twee jonge dames voor administratieve betrekking of magazijnmeester.

Twee Dames voor het maken van uitzetten (eene te Leiden).

Eene Dame voor onderricht in fröbelen en handwerken (heeft diploma).

Twee dames voor het geven van privaat en cursuslessen in talen en wiskundige vakken.

Een bekwame linnennaaister.

Twee dames voor het geven van lessen in de fransche taal en conversatielessen, waarvan eene met diploma middelbaar.

Eene Dame voor Zanglessen.

Drie Dames voor waarnemen van een huishouden.

Twee Dames om met eene familie op reis te gaan; waarvan de ééne Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben veel gereisd.

Eene jonge Dame voor particuliere secretaresse bij een heer of dame ook voor typewritewerk. Brieven adres Heerengracht 7a, Den Haag.

Een jong Meisje om als kinderjuffrouw mede naar Indië te gaan.

Vier dames voor pianolessen.

Jonge dame, off. dochter, voor Mei as. naar Indië vertrekkende, vrije passage, wenscht zich aan te sluiten bij familie met of zonder kinderen, tegen kleine vergoeding. Is desverkiezende ook genegen in Indië hare diensten te blijven presteeren.

Eene dame voor onderricht in patroonteekenen, maatknippen en costuumnaaien.

Een aardig verschijnsel is het, dat de reinigingsdienst zoowel in handen van 't bestuur is, als van de stinkvogels. De laatste nemen ons het werk eenigszins uit de handen, en in den bek. Zonder morren en goedkoop verrichten de menigvuldige stinkvogels nauwgezet hun arbeid; en ze zijn niet eens op de koloniale huishoudelijke begrooting uitgetrokken. Op het abattoir zijn ze welkome gasten en worden ze met bizondere achting toegelaten. Ze zijn erg mak. Heel gemoedelijk huppelen ze over straat, vallen niemand lastig en worden door de bevolking zelfs eenigszins vereerd. Minder goed staan de honden er aangeschreven. Deze viervoeters, die in ontelbaren getale in de stad huizen, maken het ons dan ook ontzettend lastig en veroorzaken heel wat slapelooze nachten en gemopper en doen ons oefenen in 't werpen van allerlei projectielen in het holst van den nacht.

Behalve in *Paramaribo*, heb ik dan ook nergens zooveel honden en zooveel apotheken en drankwinkels gezien.

Laten we eens een wandeling maken langs den *waterkant*. De frissche rivierwind geeft er altijd een bizondere aantrekkelijkheid aan. De fraaiste huizen zien we hier, waaronder enkele van steen. Een rij amandelboomen belemmert jammer genoeg het uitzicht op de rivier, welke hier een groote bocht maakt. We komen langs den »*Penard steiger*« vanwaar de rivierbooten vertrekken, welke den dienst op de Surinamerivier verrichten. Welk een bont gezicht!

De in veelkleurige kleeren gestoken *negervrouwen*, met hare hard gestreken, wijduitstaande, bontgekleurde rokken, welke rond het middel tot een dikke prop gebonden worden, omdat ze veel te lang zijn, 't los over het bovenlijf hangende jakje laag uitgesneden en van achter van 2 nergens toe dienstdoende linten voorzien, de zonderling geknoopte hoofddoeken, welke naar gelang van omstandigheden, hetzij rouw of feest, anders van vorm en kleur zijn en geheimzinniger samenvouwing vertoonen, doen ons onwillekeurig vragen hoe toch die menschen, afstammelingen der Afrikaansche kaffers, aan zulk een zonderlinge kleederdracht zijn gekomen?

Hun levendigheid van gebaren trekt dadelijk de aandacht. Zij loopen blootsvoets, boodschappen doende, ter markt gaande, luidruchtig pratende hun afschuwelijk neger-Engelsch, waartusschen soms een mooi uitgesproken Hollandsch woord familiaar wordt gehoord. Ge ziet ze van allerlei gelaatskleur, afwisselend van bijna blank tot pikzwart. Zij dragen dan ook evenveel onderscheidene namen als: *Mulatten*, *Mestiezen*, *Karboegers*, *Tertseronen*, *Quateronen* enz. In niet minder aantal worden de *Britsch-Indiërs* aangetroffen. Ik zou haast zeggen in grooteren getale. Zij, niet de creolen (de in *Suriname* geborenen), zijn de werk-ezels in het land. Allerlei bedrijven oefenen ze uit, dat van sjouwers, ezelkarverhuurders, melkventers, barbiers, kooplui, landbouwers, enz. Ook zij hebben zich het neger-Engelsch eigen gemaakt. 't Is een heel ander type. Naast de breedlippige, platneuzige negerafstammelingen steekt dit Kaukasische ras gunstig af. Maar ze zijn vuil, aartsvuil. De vrouwen dragen meestal hun eigenaardige doek over het hoofd, hebben een gekleurd keurslijfje aan en zijn behangen in neus en ooren, om polsen, armen en enkels met sieraden van zilver, welke soms een vrij hoog bedrag vertegenwoordigen.

De Britsch-Indische koelie is spaarzaam, bij vrekkigheid af. Zijn geld zet hij om in sieraden, welke het lichaam zelden verlaten.

We gaan den *steiger* van den *Kon. W. I. Maildienst* voorbij, den *waag*-, en den *recherche*-steiger, door de vele stoomvaartlijnen, welke tegenwoordig op *Suriname* loopen, bijna steeds bezet. Behalve de gesubsidieerde Nederl. lijn, hebben we een Fransche, Italiaansche, Engelsche en Quebeclijn.

Onder de voorbijgangers merken we ook *Javanen* op. Hun aantal is niet zoo groot.

Eenvoudig, maar zindelijk en netjes gekleed in slaapbroek of sarong en kabaai maken zeker onze Javaantjes met hun kleine gestalte, doch aantrekkelijk en bedaard voorkomen een vrij goed figuur. Zij handelen niet, maar wandelen.

In de bonte mengeling van rassen, ontbreken ook de *langstaart* niet, de koopman bij uitnemendheid, hier, evenals elders, en de *Portugeezen* en *Syriërs*, als gewoonlijk vuil en onaanzienlijk, die hun koopwaren uitstallen op vuile stalletjes en toch zaken doen.

Ook op de stoepen der huizen stellen ze hun waren ten toon, tusschen den Britsch-Indischen barbier, die gehurkt zijn scheermes op zijn naakte, behaarde, bruine been aanzettend, zijn landgenooten ontdoet van den overtolligen haargroei, welke droog wordt afgenomen!

We gaan het vervelooze *politiebureau* voorbij en bereiken de *markt*.

Hier zetelt de Surinaamsche koopvrouw, met haar koren, eieren, lemmetjes, visch, groenten, krabben, olie, fruit, cassaven en wat dies meer zij onder luidruchtig geschreeuw en getwist, zoodat hooren en zien vergaan.

Langzamerhand begint het zonnetje te branden en wordt de hitte weldra ondragelijk. Verder zullen we dus nu niet gaan. We zijn de *Luthersche kerk* voorbij en de *ijsfabriek*. Hier begint de *Saramaccastraat*, een vuile onzedelijke buurt, waar ergerlijke tooneelen voorvallen, waartegenover de politie vaak machteloos staat.

't Is bijna 12 uur. Plotseling valt van het fort *Zeelandia* een schot, ten teeken, dat het midden van den dag bereikt is. Onder Gouverneur *de Kanter* in 1838 ingesteld, is de bevolking hieraan zeer gewoon geraakt, evenals aan het morgenschot van 5 uur.

We begeven ons naar huis, blijde een koel plekje te vinden op onze galerij, onder het genot van een glas tamarindestroop met ijs.

REMAN IRUS.



## West-Indische Berichten.

**Curaçao.** Het waren bange dagen, die de kolonie doorleefde, toen de *Amigoe di Curaçao* den 17n November ll. het volgende schreef:

»Reeds meer dan eene maand kan geen enkel zeilschip, dat in onze haven ligt, uitgeklaard worden voor Venezuela, omdat dit land nog geen eigen consul op Curaçao heeft benoemd, noch aan een der vreemde naties toegestaan heeft, deze consulaire formaliteiten voorloopig in zijn naam waar te nemen.

Dat deze stremming in de scheepvaart een zeer zware slag is voor de kolonie, laat zich begrijpen. Waar nog gering leven is, mag men het weinige voedsel, wat nog gebruikt kan worden, niet onthouden, uit vrees algeheele uitputting van krachten en ten slotte den dood te veroorzaken.

Door deze stremming zal onze eigene Curaçaosche scheepvaart al heel spoedig geheel en al stil liggen. De stoombooten, die onze haven bezoeken, brengen ons natuurlijk menig voordeel, en wij hopen van harte dat hun aantal nog verdubbele. Maar dat is niet *onze* scheepvaart.«

De Curaçaosche scheepvaart is die, welke met de kleine, aan de eilanders behoorende zeilschepen wordt uitgeoefend tusschen de Benedenwindsche eilanden onderling en de kust van Venezuela. Die schepen voerden geregeld uit Venezuela bananen, suiker en hoedenstroo aan voor het arme volk der eilanden.

Stremming in de zeilvaart van Curaçao op Venezuela beteekende dus naast werkeloosheid van de opvarenden van een groot deel der zeilvloot, het duurder worden van de benoodigde artikelen, voor welker transport de stoomschepen met de zooveel hoogere vrachttarieven dan moeten worden gebezigd.

Men kan zich na het voorafgaande een denkbeeld vormen van den jubel, die op de Benedenwindsche eilanden moet zijn gewekt door het feit, waarvan ons onlangs hier in Nederland het telegrafisch bericht gewerd: »De zeilvaart op Curaçao is heropend.«

Wij meenen dat dit feit, hetwelk onzes inziens wijst op eindelijke beëindiging van den gespannen toestand tusschen Venezuela en onze kolonie, voor deze laatste wel een gelukwensch waard is.

Gelukkig heeft de vrees voor nieuwe droogte in de kolonie, welke reeds oogstmislukking en alle ellende daaraan verbonden voor de kolonie in het vooruitzicht stelde, zich niet bewaarheid en was Natuur in de maand November ll. der kolonie goedgunstiger gezind dan president Castor. Flinke regenbuien zijn gevallen, zoodat de nieuwe landbouwkundige, de heer Versluys, geen gunstiger oogenblik had kunnen kiezen om aan den slag te gaan.

Met de sisalcultuur wordt volgens de *Amigoe* thans een begin gemaakt, waar dit blad wist mede te deelen, dat aan verschillende personen reeds plantjes werden uitgedeeld om die uit te zetten. Van de katoenaanplanting op Sint-Eustatius vernam gemeld blad, dat de oogst geheel mislukt was. 'n Tegenvaller na de voorloopige mooie resultaten!

Omtrent de hoedenindustrie ontleenden wij het bericht, dat eerlang met twee bekwame vlechtsters een cursus voor het hoedenvlechten zou worden geopend, die van groot nut wordt geacht te zijn voor de bevolking, daar groote bestellingen van fijnere hoedensoorten meermalen inkwamen, zonder dat die uit gebrek aan voldoende werkkrachten konden worden uitgevoerd.

Volgens de *Vrijmoedige* heeft de verkoop van postwaarden onlangs te Willemstad in het openbaar verkocht, ruim 23000 gld. opgebracht. Altijd meêgenomen.

In datzelfde blad zagen we den heer J. L. C. Monsanto, die overigens de motieven, welke een groot deel van den Kolonialen Raad bewogen om heen te gaan, eerbiedigt, als zijn oordeel te kennen geven. dat zoolang er nog een andere uitweg openstond om op te komen en krachtig te protesteeren tegen miskennerij van den Raad, zoolang de zekerheid niet verkregen was dat ook het indienen van een protest aan de regeering of de Koningin niet tot de gewenschte uitkomst zou leiden, de door den Raad gedane stap ontijdig blijft.

We zijn hiermeê op 'n glibberig paadje gekomen, waar we niet recht weten bij wien we moeten aankloppen om op den rechten weg te komen. We meenen echter dat het ten deze al geruimen tijd hard tegen hard ging, en dat voor die stemming beide partijen niet van schuld vrij te pleiten waren.

Eenerzijds zagen we maatregelen, waarvan de bespreking in de pers, die toch geacht kan worden de openbare meening weer te geven, welke zich ook in de raadsbesluiten eenigermate dient af te spiegelen, er op wees, dat er toch in de kolonie waren, die het bestuursstandpunt deelden, op te denken gevende wijze door den Raad met algemeene stemmen verwerpen. Anderzijds kan niet worden ontkent dat de tegenstand, zoo menigmaal van de zijde van den Raad ondervonden in aangelegenheden, waarbij het bestuurshoofd slechts het welzijn der kolonie voor oogen stond, blijkbaar aanleiding tot wrevel gaf, die dikwerf niet onduidelijk sprak uit den toon der tot den Raad gerichte stukken.

In die omstandigheden was samenwerking onmogelijk en wij meenen dat de Raad, voorzooverre het irréconciliante deel betreft, goed deed en der kolonie een dienst bewees door heen te gaan, zij het ook, dat de wijze, waarop dit geschiedde, aan 'n coup de théatre doet denken, die het bestuurshoofd in het licht van den eenig schuldige zou moeten stellen, — een verkrachting der waarheid.

Moge de gedeeltelijke vernieuwing van den Raad er toe leiden, dat de spons ga over het voorafgegane, opdat met wederzijdsche waardeering Bestuur en Raad tot nuttige samenwerking komen in het belang eener kolonie, die werkelijk wel noodig heeft krachtig samenwerken van allen, aan wie hare belangen zijn toevertrouwd, om het doel te bereiken.

Er is zooveel wat nog voor de kolonie moet gedaan worden. Aan een ditje en datje van Jan Paul in de *Amigoe* ontleenen wij dat op Sint Martin de zoutoogst ditmaal prachtig is geweest, maar er in het geheel geen vraag bestaat naar het product. En de Sint Martijners nu maar weer er op uit naar San Domingo om daar werk te zoeken.

Jan Paul geeft van zoo'n uittocht in korte woorden een sprekende beschrijving, die we hier volgen laten:

»En nu daar hooge pyramiden oogbedervend zout in 't zonlicht flikkerglanzen, waar men 't oog wendt, nu zeggen tallooze Sint Martyners weer hun stukje geboortegrond vaarwel, en trekken in dichte drommen naar 'n ander eiland, San Domingo, waar altijd werk voor hun te vinden is.

Deez' week alleen koersten 3 schoeners en 3 sloepen van de vrijhaven Marigot naar dat beloofde land, alle tot zinkens toe gevuld met levende, denkende cargo.

Noemt deez' expressie niet stuitend.

Op een dezer schoenertjes waren niet minder dan 200 menschen gestuwd.

Zoo'n reis duurt met 'n fatsoenlijke bries 4 à 5 dagen. Met kalm weer? Ja, wie zal dat zeggen.

Voor 2 dollars, mits men ze'n mondkost zelf meebrengt, is men 'n passagebiljet rijk.

Water krijgt men heelemaal voor niks.

Misschien hebt ge wel eens gelezen 'n realistische beschrijving van 'n slavenschip in volle zee, gecharterd van Afrika naar de West-Indiën.

Dat gebeurde zoo in 't begin en op de helft van de vorige eeuw.

Doe onze naar San Domingo zeilende St. Martyners 'n kettinkje om pols of enkel, nu in 't jaar 1905, en 't verschil is nihil.

Wat men al niet over heeft voor 'n beetje slijk der aarde.

Maar ze maken daar ook geld, ginds in de suikerrietvelden. 'n Stoere niet luie arbeider kan daar soms tot 2 dollars per dag maken, alleen maar met suikerriet kappen. Is 't wonder, dat ze stoïcynsch al die ellende van 'n zeereis in 'n opgepropt scheepje slikken, met den lachendenden achtergrond voor oogen van geen honger meer te zullen lijden, en spoedig heel veel geld in hun zak te hooren rinkinken.

En nà 'n 6 maanden gaan driekwart van al die suikermannetjes weer aan boord naar hun sweet home.

De schoeners en sloepen met hollandsche vlag in top persen weer zooveel mogelijk menschen met groote kisten, tusschen hun onbuigzame ribben, en up and down, bak- en stuurboord hobbelt 't weer voort die lading menschenvleesch, nu eerst naar Sint Thomas.

Daar rollen de dollars als peperneuten.

Jammer, al dat geld kon ook zoo goed in 'n hollandsche kolonie aan den man gebracht worden.

En eindelijk valt weer 't anker in Marigot's onoogelijk baaitje, en aan land springen ze met mooie pakken en hooge boorden, en paraplui en 'n revolver en 'n harmonica, de laatste drie artikelen als 'n conditio sine qua non verbonden aan 'n St. Martyner, die van San Domingo terugkeert.«

Valt er van Sint Martin niet wat anders te maken dan 'n arbeidersdepôt, nu de zoutindustrie het schijnt te gaan begeven?

## RECLAMES.



## INGEZONDEN.

### „Loon en IJver".

De hoofdredacteur van *De Indische Gids* heeft zich bezeerd aan ons artikel, onder bovenstaand opschrift in *'t Koloniaal Weekblad* van 26 Oct. ll. In de December-afl. dient hij ons op niet zeer vriendelijke wijze van repliek.

Wij hadden 't ook onderstaan ons oneerbiedig met de civiele lijst der Indische ambtenaren — potentaten te durven bemoeien! —

Men mag tegenwoordig al veel zeggen en kras schrijven over de Indische politiek, zonder dat men met den banvloek gedreigd wordt. Zoover zijn wij nu ten minste al! Maar men moet altijd nog zijn mond houden over 't stelsel van bezoldiging der hoogere en hoogste Indische landsdienaren, hoe dit ook vloekt tegen den democratischen geest dezes tijds, in strijd met den economischen nood van de inlandsche belastingschuldigen, die alles hebben op te brengen. Men moet die »oomes« ongehinderd hun vetpotten gunnen en laten, al moeten die dan ook door een diep verarmd volk worden bereid, dat zelf hongert. Dit leeren ons de *faits et gestes* van den tegenwoordigen landvoogd, die onvervaard met het zakmes om zich heen zwaaiende, niets ontziende, wel danig oppast zich zelf niet te raken en te kwetsen. „Of hij gelijk heeft! zeggen de kwetsbaren en gaan vlak bij hem staan, buiten 't bereik van zijn zwaai Dat leert ons nu ook de hoofdredacteur van *De Ind. Gids* in zijn kort stukje critiek op ons snoode voorstel tot herziening van dat bezoldigingsstelsel naar een redelijken maatstaf. Ten aanzien van dit stelsel, hoe vicieus ook, heerscht 't oude koloniale regeersysteem in zijn meest star en onverzettelijk conservatisme. En dit zal zich nog wel in lengte van tijd weten te handhaven, waar de aangewezen mannen om er mede te breken de eerste en eenige belanghebbenden zijn bij de instandhouding er van. Dit klinkt als een insinuatie. De wijze, waarop de machthebbenden *à tout et à travers* hun belangenterrein veilig en heilig houden, geeft recht tot die, zoo men wil, aantijgende woorden. Wie democratisch genoeg is aangelegd om de redelijkheid en rechtmatigheid van de exorbitant hooge salarissen der Indische grootwaardigheidsbekleeders te betwisten en meenen mocht, dat een rationeeler en deugdelijker regeling in de naaste toekomst wel niet uitblijven kan, die zal, vreezen wij, in zijn verwachtingen deerlijk bedrogen uitkomen. Waar een bewindsman en staatsman van op de spits gedreven beknibbelings-, inkrimpings- en bezuinigings politiek zijn eigen onmatig hooge staatsinkomsten onaantaschbaar acht; waar de hoofdredacteur van Indië's eerste politiek en economisch maandschrift zich voordoet als de reïncarnatie van wat niet meer van dezen tijd is, daar ontzinkt ons voor lange, lange toekomstjaren alle hoop.

Maar laten wij eens zien, wat onze bestrijder zoo al in 't midden te brengen heeft:

Hij begint alvast met kracht te zoeken in een verdachtmaking, waar hij beweert, dat er bij ons, schrijvende »onder 't mom van onpartijdigheid«, afgunst in 't spel geweest zou zijn. Eilieve, waaruit en waar blijkt dit? Uit 't enkele feit soms al, dat wij 't waagden den staf te breken over wat, naar onze innigste overtuiging, buiten de grenzen van 't redelijke en 't rechtmatige gaat? Neen, heusch, wij hebben die hooge dignitarissen nooit benijd om hun maatschappelijke positie, noch in materieelen zin, omdat wij met bescheidener bete broods tevreden zijn, noch in moreel opzicht, omdat wij weten, dat daaronder zoovelen zijn, die »uit gebrek aan zwaarte naar boven vielen.« De qualiteit van 't gebezigde strijdmateriaal geeft wel meestal 't gehalte der verdedigde zaak aan. Zoo ook hier. Was 't misschien ook maar afgunst, onder schijnbare onpartigheid schuilgaande, wat het Kamerlid Ketelaar in '98 zijn bekende motie deed stellen? Was 't wellicht dezelfde onzuivere factuur, die veler sympathie deed schenken aan de invoering eener suikerbelasting of aandringen deed op uitvoerrechten van petroleum en Delitabak?

Maar nu 't eigenlijke betoog:

»Menschen van talent en gepasten zucht om zich in de maatschappij te verheffen, hebben wel degelijk oog op de vooruitzichten«, lezen wij.

O, zeker, *there is no question about*! 't Is alleen maar de vraag, of 't slechts menschen van talent zijn, wien de rijke Indische vooruitzichten, de hooge loten (om met Pantanoëta te spreken), te beurt vallen, en ook, of 't ambiëeren van de vette en vetste posten in dat *doux pays* van een Indië wel altijd een »gepaste zucht« mag heeten? Wij gelooven, dat men 't met dat talent en dien gepasten zucht in de hooge Indische kringen (eigenlijk overal ter wereld, maar toch vooral in onze goede Oost, waar de prachtprijzen aan den cocagne-mast zoo buitengewoon uitlokkend en verleidelijk zijn) niet altijd zoo uiterst preciesjes nemen moet. Wat was dan in Indië in alle tijden dat ontzettend geknoei om vooraan te komen zitten in den tempel, om elkander op zij te streven en den loef af te steken? Gepaste zucht! Wie lacht daar? Een man als de hoofdredacteur in quaestie, die zoo in de gelegenheid was met eigen oogen achter de schermen te zien, moest dien gepasten zucht maar liever niet uitspelen.

Verder citeeren wij dit: »Die vooruitzichten zijn geen loterij en geen cocagne-mast, want menig bediller, die er over schrijft, krijgt vermoedelijk nooit een lot en niet ieders capaciteiten zijn voldoende om den top te bereiken«. Volkomen juist, mijnheer! Maar . . . als »menig bediller« eens een hoogen neef en flinken kruiwagen had gehad, zou hem dan ook niet zoo'n hoog lot in den schoot zijn gevallen en zou hij dan niet net zoo goed dien top hebben bereikt met de capaciteiten, als die al aanwezig waren, als toegift, en ballast zelfs, er bij? Capaciteit! Alsof dat het criterium ware! Dan zou 't er nu in Indië wel anders uitzien, na zoo'n lang tijdperk van capaciteiten en specialiteiten — bewind. Hoe heette ook weer die mooie roman, die zooveel te denken gaf? Was 't niet: »Hoe men Raad van Indië wordt.«? Als men den hoofdleider van *De Ind. Gids* en zijn woorden *au sérieux* ging nemen, dan zou men waarlijk nog tot de gevolgtrekking komen, dat nepotisme en Co. de schepter uit de handen gevallen is, die dan nu terecht gekomen is, waar hij ook wezen moet: bij capiciteit, talent en gepasten zucht naar verheffing. Edoch, laat ons tot goed en juister begrip even terugdenken aan een zeer hooge markante benoeming in Indië van nog zeer recenten datum. Commentaar overbodig!

Dan vervolgt schrijver aldus: »De staat heeft behoefte aan uitnemende hoofdambtenaren en hoofofficieren, en die zijn met de benijde traktementen niet buitengewoon betaald.«

't Eerste gedeelte van deze stelling is een axioma, en dat 't Indische staatshulkje vrijwel vastgeloopen is, vindt o.i. juist zijn verklaring in 't feit, dat Indië steeds zoo'n groot tekort aan werkelijk uitnemende en waarachtig eminente mannen had, trots de omstandigheid, dat het zijn hooge en hoogste posten zoo bovenmatig ruim en rijkelijk beloonde.

't Tweede gedeelte is juist het cardinale twistpunt. Die uitnemendheid — werkelijk of fictief, 't doet er niet toe — der hooge staatsdienaren zou met de »benijde« tractementen niet buitengewoon betaald zijn! Laat ons een paar rekensommetjes maken. De gouverneur-generaal „verdient" *f* 132.000 per jaar d. i. *f* 11.000 's maands of *f* 366 per dag (de Zondag dan nog als werkdag meegerekend), of (een werkdag op 8 uur stellende) zóó wat *f* 46 per uur. Voor een Raad van Indië (de berekening voor den vice-precident laten wij aan den lezer) zijn die cijfers respectievelijk 28.800, 2400, 80 en 10. Voor een Directeur: 24000, 2000, $66\frac{2}{3}$, $\pm 8\frac{1}{2}$. Voor een ambtenaar op *f* 1500 's maands: 18000, 1500, 50 en $6\frac{1}{2}$. En voor een op *f* 1000 's maands altijd nog: 12000, 1000, $33\frac{3}{80}$ is ruim *f* 4.

Een enkele blik op deze cijfers is voldoende om 't buitengewone, zelfs buitensporige van zulke verdiensten te doen uitkomen. Zou men als eerlijk mensch, met de hand op 't hart, durven verklaren, dat die „verdiende" sommen ook *verdiend* zijn? Ontelbaar groot bijna is 't getal van hen, die in Indië die voorgecijferde sommen „verdienen", maar hoevelen *verdienen* ze ook?

Men heeft becijferd, dat de Javaansche gezinnen, die deze enorme staatsinkomsten voor hun rekening hebben, van gemiddeld f 90 per jaar leven, d. i. een kwart van wat zoo'n G.-G. per dag heeft.

Wil een landsdienaar hoofd en hart bij zijn werk hebben, dan moet hij niet met huiselijke zorgen van geldelijken aard geplaagd worden. Wij zijn dus voorstanders van rationeel-redelijke belooning. Maar men moet hun geen overgroote weelde in den schoot werpen. En deze theorie geldt niet slechts voor den man »aan den staatsruif«, doch voor iederen werker en strever, die zijn loon waard is.

Schr. eindigt met de pompeuze slot-bewering, dat een reorganisatie der hooge bezoldigingen in democratisch-redelijken zin niet mogelijk zou zijn op grond, dat »niet elk van die demos den gewenschten arbeid in die hoogere rangen kan leveren, en ook hier alle waar naar zijn geld is.«

Wij zien dat niet in, mits aanwezig zijn de noodige ontwikkeling, het noodige talent, de noodige capaciteit. Of zijn die den democraten niet aan te brengen?

Dat er bij zoo'n democratisch-redelijke regeling gebrek aan aanbod zou ontstaan of de z.g. beste kringen zich zouden gaan terugtrekken, is fictie.

Hooge en eervolle baantjes, schoon minder vet, zullen ook dan nog wel voor ieder begeerlijk zijn. 't Kamerlidmaatschap geeft maar een paar duizend gulden per jaar, en toch is elk kamerlid, hoog en laag, met zijn mandaat niet weinig in zijn schik.

Hoe wij dien dooddoener, »alle waar naar zijn geld«, opvatten is uit 't bovenstaande wel af te leiden. In *gewicht* wegen de landsdienaren van af 1000 gulden 's maands al niet eens op tegen hun jaarlijksch traktement in zilver; in *waarde* meestal nog veel minder.

Onze conclusie blijft dus, dat er in Indië een veld van uitsparing is, waar de term bezuiniging duimen-dik bovenop ligt. En vreemd .... degeen, die er tot de knieën toe in staat, schijnt 't met al zijn bezuinigingswoede niet op te merken.

B. . . . . . .

## Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indië.

**Tijdschrift voor het Binnenlandsch Bestuur. Oct./Nov. 1905.**

Merino-schapen in de Padangsche Bovenlanden, door G. Lulofs, met plaat. — Eene opmerking naar aanleiding van het artikel »desabezoek«, door S. — Verbetering van den inlandschen landbouw, door G. F. K. van Huls van Taxis. — Mijlpalen, door Poublon. — Landbouwcrediet op de Buitenbezittingen, door J. W. J. Wellan. — Nota omtrent de repartitie der landrente in de desa, door J. van Aalst. — *Varia*. Behandeling van rijwegen met teer-emulsie. — Demonstratievelden voor inlandsche cultures (vijfde jaar). — De toekomst der Javanen.

**De Indische Mercuur, 19 December 1905.**

In memoriam. Dr. C. L. van der Burg. — »Smelters« voor den mijnbouw in Indië. — Een Landbouwcrediet-Bank voor de Philippijnen, door Veha. — Suikerproductie van de in den Oosthoek gelegen fabrieken. — Java-tabak. Eerste verslag der Gouvernements-peper-hoeve [in Malabar]. — De bereiding van plantaardige vetten en oliën, door P. v. d. W. — Tabakscultuur op Oost-Java. — De boekhouding van Chineesche firma's. Nieuwe koelie-contracten op Deli. Enz.

**Weekblad voor Indië. 2e jaargang. No. 29.**

Een tocht naar den Smeroekrater (met afbeeldingen). — Een vorst op reis. De Soesoehoenan van Solo (met foto). Enz.

**Orgaan der Nederl. Zendingsvereeniging. Dec. 1905.**

Van den nieuwen werkkring, door B. M. Alkema. — De Ve Conferentie onzer Zendelingen, gehouden te Buitenzorg van 12—16 Sept. jl., door J. Verhoeven. Enz.

**Maandbericht van het Nederl. Zendeling-genootschap. Dec. 1905.**

J. Borst en Prof. Dr. G. K. Nieman. — Verslag van den werkkring Paree-redja over 1904, door S. Luinenburg. — Opening der Nederlandsche Zendingsschool.

**Berichten uit de Zendingswereld. 15 December 1905.**

Het voorbereidingstijdvak in de landstreek Si Baloengan, Sumatra.

RINCK,
Hofleverancier, Molenstraat 54.
Specialiteit in PORTEM., PORTEF., ETUIS, ALBUMS enz.
Billijke Prijzen.
Reparatiën enz. alles zeer solide.
Voor Indië expresse bewerking.

---

**CENTRAAL-APOTHEEK „De Archipel."**
Javastraat 49. — Telefoon N°. 1352.
R. R. NAUTA, Apotheker.
Handel in:
Chemicaliën & Drogerijen, Verbandstoffen,
Minerale wateren en Zouten,
Homoeopatische Geneesmiddelen van
Dr. Willmar Schwabe in orig. verpakking.
Binnen- en Buitenlandsche Spécialité's
w. o. Quina Laroche per 1/2 fl. 1.—
„ „ 1/1 fl. 1.90
NB. De recepten worden tegen zeer billijken prijs gereed gemaakt. Indien gewenscht kunnen zij afgehaald worden, zonder verhooging van prijs.

---

# J. J. Sand,
Wagenstraat 114, Den Haag.
Mozaïek en hardgebakken Vloertegels
voor
Kerken, Scholen, Kazernes, Stations,
Villa's, Fabrieken, enz.
Verglaasde tegels voor Wandbekleeding.
**Teekeningen en prijscourant fr. op aanvrage.**

---

**„PAX",**
**Zoutmanstraat 29, Den Haag.**
Groote keuze: Tegels, Vonga's, Wandteksten op karton en glas, Photo's, chr. en fant.; nieuwste jongens en meisjes prachtbandjes, Prentb., ook chr.; inkten, lijm, schrijf-, school- en kantoorbehoeften.

---

**MAISON DROUOT**
Lange Houtstraat 7 en 2, DEN HAAG.
Telephoon 753.
**GROOTSTE INRICHTING**
tot compleete Meubeleering, Behangerij, Stoffeerderij.
EIGEN MEUBELFABRIEK.
Antiquiteiten en Kunstvoorwerpen.

---

HET HUIS VOOR FOURNITUREN.
PRINS HENDRIKSTRAAT,
hoek W.-Pyrmontkade. — HAAG.
Specialiteit in artikelen
ter garneering van
Damescostuums, Voerings,
Handschoenen, enz.

---

KAISER-BRUNNEN
Tafelwater.
**Amst. Veerkade 7a, Telefoon 984.**

---

K. H. BRUGGEMANS,
**v. Diemenstraat 61—63.**
Handel in Spiegel- en Vensterglas.
Huisschilder en Glazenmaker.

---

**Heerenartikelen.**
**Overhemden op maat.**
Gebrs. VOGELS.
HOOGE NIEUWSTRAAT 36.
(Tournooiveld.)
Telephoon No. 746. DEN HAAG.

---

**WASCH-**
en **wringmachines** zijn **onmisbaar** in elke Huishouding.
Groote sorteering.
**Landbouwkantoor** M. J. SPRUYT,
Riviervischmarkt 9, DEN HAAG.

---

SOLIED en GOEDKOOP
**BEDDENMAGAZIJN**
**van A. KRAAN**
ZUIDWAL 42.
**Telephoon 1998.**

---

**F. C. L. HASE,**
Bontwerker.
OPGERICHT 1868.
Fabriek en Magazijn van Pelterijen.
**Speciale Heerenhoedenmagazijn.**
Lange Poten 17.

---

Witte Goederen.
Tricot Ondergoederen.
SCHENK & Zn.,
Veenestraat 52. Den Haag.
Lingeries.
Bébé Artikelen.

---

P. C. MULLER, Witte de Withstraat 103,
DEN HAAG.
**RIJWIELHANDEL.**
***Fabriek der NOVA-Rijwielen.***
Agent der TEMPO- en BRUNO-Rijwielen.
**1ste Klas Reparatie-Inrichting.**
Emailleeren. Verhuren. Vernikkelen.

---

WISBRUN & LIFFMANN,
Den Haag, Veenestraat 35.
Zijden Stoffen, Garneerartikelen,
Kant, Kantstoffen,
Entre deux, Lint, Knoopen enz.
***Beste en Goedkoopste Adres voor Naaisterfournituren.***

---

**Ned. Schoen-Industrie.**
Westeinde 88. DEN HAAG. Weimarstraat 18.
Grootste en meest gesorteerde Schoenmagazijnen van den Haag en omstreken. Eenig adres waar aan particulieren voor grossiers prijzen wordt verkocht. Specialiteit in platvoetzoolen ook naar gipsvorm en volgens medisch voorschrift.

---

**J. BRAND,**
PAPESTRAAT 10.
Tailleur pour Hommes et Dames.
Prix très modérés.

---

Bloemenmagazijn
van Th. JANSEN,
**Koningin Emmakade 89.**
**Telephoon n°. 2556.**
Aanleg en onderhoud van Tuinen.

---

Firma Wed, C. P. MIJNLIEF,
**Lange Beestenmarkt 65a.**
Bekroond met Gouden en Verguld Zilveren Medaille te 's-Gravenhage 1898.
Mijnlief's Kinder- en Zoet Roggebrood
aanbevolen door H.H. doctoren.
OPGERICHT 1793.

---

KANTOOR DER
**Begrafenis-Maatschappij**
**„SECURITAS".**
**Waldeck Pyrmontkade 54, Den Haag.**
**Directeur H. W. MUR.**
Grafkransen, Monumenten enz.

---

Maatschappij „NUTRICIA"
ZOETERMEER,
Filiale Den Haag: Piet Heinstraat 102a.
Telephoon 1739.
Roomboter, Gehomogeneïseerde Melk en Room, Kindermelk systeem Prof. Backhaus.
Leveranciers Rotterdamsche Lloyd, Stoomvaart Mij Nederland, Etat Indépendant du Congo, enz

---

**D. A. Borrebach.**
Coiffeur.
TOILETARTIKELEN en SPONZEN.
HOFSPUI No. 73.

---

**A. S. v. ECK.**
KORTE POTEN 29. -- Telef. 318.
Reukelooze Gas- en Petroleumkachels
en metalen Gasslangen
**in groote sorteering.**

---

**Wat is Cera?**
Het geheim van den meubelmaker. Het eenige product dat bewezen heeft geschikt te zijn voor het onderhoud van uwe meubelen. Uitsluitend verkrijgbaar in flacons van 15 en 25 cent bij: **W. H. van IJsselstein** drogist **Spui 256** tegenover de Bierkade.

---

SERVICE ANTISEPTIQUE.
Voor een vlugge en nette bediening bezoeke men de **KAPSALON** van
**Molenstraat 50.** ***J. P. HUMEL,*** **'s-Gravenhage.**
Abonnement: { 14 maal scheren f 1.—. 7 maal haarknippen f 1.—.
Specialiteit in **eau de cologne 4711** en het **Indische merk H en S.**

---

PIANO'S Verhuren. Stemmen. Repareeren.
Van Bergen Henegouwen.
**Anna Paulownastraat 19.**

---

Piano's en Orgels,
**D. A. RIPPEN.**
Gediplom. stemmer „Toonkunst."
Groote Markt 26a.
Betrouwbaar en voordeelig adres ook voor stemmen en repareeren.

---

***JAC. MOULIJN,***
OPTICIEN. — INSTRUMENTMAKER,
**2e WAGENSTRAAT 95.**
TELEFOON No. **904.**
**Billijk** en **solied** adres voor alle artikelen voor
**ZIEKENVERPLEGING,**
**Hospitaallinnen, IJszakken, Windkussens, Koortsthermometers, Inhalatie-Apparaten, Medicijnglaasjes,** enz.
***Brillen en Pince-Nez***
volgens voorschrift van HH. Doctoren.
AANLEG en ONDERHOUD van **Electrische Schellen en Telefoonleidingen.**

---

NAAIMACHINENHANDEL
v/h. A. LEWENSTEIN
**38 SPUISTRAAT 38.**
Levert de **beste** machines **tegen de laagste prijzen.**
**Alom bekroond met de HOOGSTE onderscheidingen.**

---

J. F. J. BAKKER,
24 Raamstraat 24.
Handel in Koloniale waren & Comestibles
**Telephoonnummer 880.**
*Vraag steeds:*
Preanger, Java en Santos koffie.
**Dagelijks versch gebrand.**
**Alsook de Congo Thee per ons 16—20 cts.**

---

**W. ROELOFSEN.**
Columbusstraat 101.
**Teleph. 2774.**
**Specialiteit in Indische Ingredienten.**
Sambals in fleschjes en blikjes,
Palmin plantenboter, Sportbeschuit van de kolonie I. B. te Blaricum.

---

A. A. REGENSBURG
TANDARTS.
Laan van Meerdervoort 157, Den Haag.

---

**S. SPIJER & Co.**
Magazijnen in Goud, Zilver, Diamanten
26 Spuistraat 26 7 Schoolstraat 7
hoek Passage. over de Vischbanken.
'S-GRAVENHAGE.

---

**Ch. W. GUY,**
Prins Hendrikstr. 151 DEN HAAG.
Piano's, Orgels en Muziekinstrum.
**Stemmen, Repareeren, Verhuren.**

---

B. SCHOEMAKER,
**TAILLEUR.**
Specialiteit in Engelsche Stoffen.
Westeinde 16. — Den Haag.

---

***SACHS & Co.***
Den Haag. Rotterdam. Utrecht.
Specialiteit Hemden naar Maat.

---

R. BERKENBOSCH, firma H. Spaan
levert steeds prima kwaliteit
**Melkbrood.**
Korte Beestenmarkt 2. Teleph. 1970.
Reinkenstraat 45. Gedempte Burgwal 31.
DEN HAAG.

---

P. J. CRAMWINCKEL en ZONEN,
Spiegel- en Lijstenfabrikanten.
**KUNSTHANDEL.**
NIEUWE HAVEN 360-362, Telefoon N°. 112.
PIETHEINSTRAAT 36, Telefoon N°. 1906.

---

VERTIN & Co.,
**Hooge Nieuwstr. 34 (bij 't Tournooiveld).**
Effecten- en Administratiekantoor.
BUREAU DE CHANGE.
Abonnement voor het nazien van loten en aflosbare Effecten onder garantie, tegen eventueel renteverlies. Abonnementsvoorwaarden gratis verkrijgbaar.

---

Distilleerderij „DE POSTWAGEN",
***Depot Kranestraat 80.***
INMAAK-BRANDEWIJN,
per Liter ***f 0.75*** en ***f 0.80.***

---

W. PAULUSSEN
**Drogist:**
SPUI 156a
recht over de St. Jacobstraat
goedkoopste en soliedste adres voor
Gummi- en Verbandartikelen.

---

Mej. W. J. van WIJK
CUISINIÈRE
OBRECHTSTRAAT 57.
Uitzending van Diners.
**Telephoon 2665.**

---

H. VAN DE WATER Jzn.,
**DEN HAAG.**
FREDERIKSTRAAT 18,
KONINGSTRAAT 16.
Goedkoopste adressen voor beslist 1e kwaliteit
BOTER, KAAS, EIEREN en VLEESCHWAREN.

---

Allright Rijwielen.
„Centaur" „
„Trio" „
Motorrijwielen.
Automobielen.
Sportartikelen.
Ph. Krönig, Reinkenstraat.

---

Vitrauphanie of Glaspapier
**voor horren, puiramen, enz.**
H. J. T. MATVELD,
**Wagenstraat 127,**
eenig filiaal Zoutmanstraat 56.

---

**M. van STEENBERGEN**
***Groothandel in Aardappelen.***
Korte Groenewegje 122—125.
Teleph. Interc. 1989. Telegramadres Steenbergen Haag.
**Levering bij minstens een ½ H.L.**

---

**POPPEN SANATORIUM.**
**Gekleede Fransche** en **Duitsche Poppen** welke uit- en aangekleed kunnen worden, **ongekleede poppen** in elken prijs alsmede onbreekbaar, tevens **poppenkleeding.**
Grootste en Oudste Reparatie-Inrichting.
**Th. A. KEET**, Oude Molstraat 11, *Haag.*

---

**L. A. GIRCOUR**
**Specialiteit in**
Fransche Cognac en Wijn.
Handel in Gedistilleerd en Bieren.
Korte Hoogstraat 11.

---

„TRANSVALIA".
Prins-Hendrikstraat 74.
Dr. Jaegers zuiver wollen ondergoederen.
**Dames-modeartikelen.**
Geconfectionneerde ondergoederen.

---

Rijwielfabriek en Magazijn BOSCHHOEK.
Gevestigd sedert 1899.
**François Valentijnstraat 177,**
hoek Anna van Buerenstraat.
Reparatie-Inrichting voor alle bestaande merken van Rijwielen.
Agentuur van 1e Klas Engelsche en Duitsche Fabrieken.

---

***P. F. A. SCHREINER***
Behangerij. — Stoffeerderij.
Compleete Meubileering.
Bedden- en Meubel-Magazijnen.
**Zoutmanstraat 18-20, DEN HAAG.**
Telephoon 1864.

---

DIENSTBODENKANTOOR
***„EURÉKA"***
**Tasmanstraat 65**
DEN HAAG.

---

**Blauwe Hondje.**
Groote verscheidenheid in
**BINNEN- en BUITENLANDSCHE**
SPECIALITEITS-GENEESMIDDELEN.
Vlamingstraat 42. — Telef. 1955.

---

E. H. PROTZMANN.
's-GRAVENHAGE. — INGENIEUR. — HEERENSTRAAT 8.
Telephoon 275.
**Electrische installaties.**
**Electrische benoodigdheden.**

---

**MODES.**
Mad^elle P. J. H. SPITS,
**Hofspui 9A. Westeinde 187.**
Dames- en Kinderhoeden-Magazijn.

---

Magazijn in Gas-Artikelen,
Wasch-Artikelen, Badtoestellen,
Sanitaire-Inrichtingen, enz. enz.
**Lood- en Zinkwerken.**
**Aanleg van Electrisch Licht, Electrische Schellen en Huis-Telephoons.**
J. VAN DER SPEK,
BALISTRAAT 4.
Telephoonnummer 1371.

---

BRANDSTOFFENHANDEL - C. AANDEWIEL
Hofleverancier van H. M. de Koningin en H. M. de Koningin-Moeder.
Kantoor: SUMATRASTRAAT 145, Telephoon 1427, 's-Gravenhage.
Filiaal: BADHUISSTRAAT 103, Telephoon 2854, Scheveningen.

---

H. HEIJNEN,
**SPUI 109.**
**Prijs f 0.30.**
KOH-I-NOOR
Gasgloeilichtkousjes zijn de **BESTE!**

---

Gebr. UITERWIJK.
Piet Heinstraat 99. — 's-Gravenhage.
Telephoon 3413.
**Huishoudelijke Artikelen.**
Haarden, Fornuizen,
Kinderwagens en Sportkarren
Smederijwerken, etc.

---

***Firma Gebr. KALSE,***
**Vlamingstraat 41. Den Haag.**
**KANTOORBOEKHANDEL.**
Specialiteit in Lederwaren.
KOFFERS. TASSCHEN.

---

**FABRIEK**
VAN
**Gaskronen, Kandelabres, Appliques.**
Kopergieterij. Koperdraaierij. W. J. Schuling, Koperslagerij. Koperdrijverij.
Paveljoensgracht N°. 29a.
FILIAAL: KORTE HOUTSTRAAT N°. 2.
BIJ HET PLEIN.

---

B. DERKSEN,
Brood- en Beschuitfabriek „de Oude Vette Hen".
Hofleverancier.
**Telephoon 2480. Oude Molstraat 8.**
**DEN HAAG.**
Gewoon en Luxebrood, Beschuit, Krentenbrood enz.

---

Begrafenis-Onderneming
**van D. J. JOUVENAAR.**
Hoofd-Kantoor: Veenkade 56.
**Specialiteit in GRAFHEKKEN.**
**ZERKEN en MONUMENTEN.**

---

**Croes & Co. — Spui 231.**
Fabriek van Koper- & Blikwerken.
**BLANK, GELAKT en VERNIKKELD.**
Gegalvaniseerde artikelen voor
HOENDERPARKEN.
alles volgens opgaaf of teekening.
Magazijn van Huishoudelijke Artikelen,
BINNENKISTEN VOOR INDIËN.

---

**VAN RIJSWIJK & ZOON**
**Hofleveranciers.**
Veenkade, Kettingstraat n/d Passage
Bloemwerken van Kunst en Smaak.
**AANLEG en**
**ONDERHOUD van TUINEN.**
**3340 Telefoon 2875.**

---

HAUTE NOUVEAUTÉ
IN
**ENGELSCHE STOFFEN.**
C. A. JANSEN.
TAILLEUR.
WAGENSTRAAT 81. — DEN HAAG.

---

**Wat onze klanten zeggen!**
Zij, die eenmaal hun
***Schoenwerk***
gekocht hebben bij
„DE CONCURRENT"
**45, VLAMINGSTRAAT 45,**
**KOMEN STEEDS WEDER.**

---

De „Kaplaars"
Herderinnestraat 9,
den leden aanbevolen.

---

**Filiaal van**
G. C. SMEELE,
Stoomgrutterij en
Mosterdfabriek.
Vogelzaad en Voerartikelen.
Weimarstraat 54, Tel. 4556.

---

Ch. F. RIJKEN & Co.
Pianofabrikanten. — Hofleveranciers.
**26 Nieuwstraat 26. — DEN HAAG.**
Magazijnen van Amerikaansche, Duitsche en Fransche Vleugels, Pianino's en Orgels, in verschillende prijzen, stijlen en houtsoorten.
PIANINO's, speciaal voor het tropische klimaat vervaardigd, in verschillende prijzen voorhanden, welke met certificat d'origine en garantie verkocht worden.
Fabriek speciaal ingericht voor Reparatiën.
Ruime keuze van Huurinstrumenten.
Stemmen, Repareeren, erhuren.

---

**Modes**
C. SAAN, Zoutmanstraat 5.
MAGAZIJN van
gegarneerde Dames- en Kinderhoeden,
Voiles, Linten en Bloemen.

---

***G. Raumann & Co.***
Boekhorststraat 22, den Haag.
MAGAZIJN van
Galanteriën, Kramerijen, Speelgoederen,
SCHOOL- en SCHRIJFBEHOEFTEN
Staalwerken, Schoonmaak-Artikelen, enz. enz.
**EN GROS. EN DETAIL.**